

Tegneskolen og Stortinget

Dag Solhjell

KUNSTHØGSKOLEN I OSLO
OSLO NATIONAL ACADEMY OF THE ARTS

Dag Solhjell, 21.10.13

Bidrag 9 til prosjektet 200-års jubileet for Tegneskolen i 2018

Tegneskolen og Stortinget

Denne fremstillingen av Tegneskolen – som gikk under flere navn i denne tiden, men som i ettertiden bare har hett det, og som jeg også vil kalle den i dette arbeidsnotatet – dekker i korte trekk historien om skolens forhold til de statlige myndigheter fra 1821 frem til 1884. Med i fremstillingen er også Eckersbergs malerskole fra 1863, senere kalt Bergsliens malerskole. Det er særlig budsjettproposisjonene til ”Stortinget” (Sth. Prp. No 1), innstillingene fra budsjettkomiteen, som er den komiteen som hele tiden behandler de fleste kunstsaker (Indst. S.) og Stortingets behandling (Stortingstidende) som er kildegrunlaget. Budsjettsøknadene til departementene blir innsendt om høsten før neste års stortingsperiode, Stortinget møter om vinteren og våren, og budsjettet vedtas for perioden 1. juli samme år til utgangen av juni tre år senere. Når det i denne fremstillingen er brukt henvisninger til år, som nedenfor til 1821, vises det altså egentlig til budsjettåret som begynner det året. Etter 1869 møter Stortinget hvert år, mens budsjettperioden, såvidt jeg har skjønnet, fortsatt går fra midten av det ene året til midten av det neste.

Tegneskolen er Norges første og eldste kunstinstitusjon, og en av Norges eldste statlige institusjoner overhodet, som fortsatt er i virksomhet. Den heter nå Statens Håndverks- og Kunstindustriskole (SHKS). Den har fått to historiske jubileumsskrifter. Den første kom i 1918, og var skrevet av Anders Krogvig, den andre av Øistein Parmann utkom i 1970. Ingen av dem tilfredsstillende vanlige vitenskapelige krav, og begge har store mangler som kildedokumenter. Skolens historie har ennå ikke vært gjenstand hverken for en hovedfagsoppgave eller magistergradsoppgave i kunsthistorie, eller en vitenskapelig avhandling. Det er egnet til å forbause, og har gjort arbeidet med skolens betydning i kunstpolitikken mindre tilfredsstillende enn det burde ha vært.

1821

For skolens forhistorie og dens henvendelse til budsjettkomiteen i 1821, se Arbeidsnotat nr. 2/2002:80. Stortinget behandlet forslaget om en bevilgning på 2000 Spd til en permanent

tegneskole 7. august 1821. I budsjettkomiteens innstilling heter det i kommentaren til departementets proposisjon:

Den offentlig Kunstscole 2000 Sp.

En Indretning af dette Slags, efter den Plan, som er utarbeidet af Bestyrelsen for den midlertidige Tegneskole i Christiania, kan ei andet end bidrage til en bedre Dannelse af Haandverkeren og Kunstneren for deres Bestemmelse, og maa derhos have en gavnlig Indflydelse paa flere borgerlige Sysler. Den fortjener derfor vistnok (som her betyr ”helt sikkert”. DS) Statsstyrelsens særdeles Opmærksomhed, og da det forekommer Committeen at der i den til Udgifterne anslagne Sum 2700 Sp. kun kan skes Nedsættelse forsaavidt derunder er indbefattet 150 Sp. som Løn for en Interims-Secretair og Regnskabsfører, saa tager vi ei i Betenkning at foreslaa, at der til Kunstscolen bevilges aarlig 2700 Spd., imod at deraf afholdes det som efter Overslaget udfordres for een Gang til adskillige Inventarie-Sagers Anskaffelse, og med de nærmere Bestemmelser, at Anvendelsen af den bevilgede Sum beroer på Regjeringens Approbation, og at de ved Kunstscolen ansatte Lærere ei blive at ansee som Kongelige Embedsmænd.

Dette ble da også vedtaket etter Stortingets behandling samme dag – skolen fikk for hvert av årene 1821-1823 bevilget 2700 Spd. på den betingelse at departementet godkjenner anvendelsen av pengene og at lærerne ikke ble embedsmenn. Både da og senere skulle departementet utvise en ganske nøye kontroll med skolens bruk av penger, og i detalj godkjenne skolens vedtekter, budsjett, virksomhet og læreplaner. At lærerne ikke ble embedsmenn betød bl.a. at de ikke kunne få pensjon, en betingelse som nok bidro til at lærerstillingene ikke ble attraktive for de beste av landets kunstnere. Stortinget økte altså bevilgningen i forhold til departementets innstilling. Summen var betydelig, for Universitetet fikk ikke mer enn 25 000 Sp., og de ”lærde skoler” – det vil si katedralskolene – bare 2 500 Sp. Stortinget må ha lagt stor vekt på å få skolen fast etablert.

Det kan neppe ha trodd at det var en kunstnerutdanning det bevilget penger til, det var først og fremst håndverkets tarv som det ønsket ivaretatt. Det må ha visst at kunstnerutdanningen skjedde i utlandet, og at bare den forberedende del kunne skje i regi av kunstscolen. Et tegn på dette er det forslag som representanten Jacob Nielsen Hoel fremla, om å ”meddele Reisestipendier til unge talentfulde Kunstnere” (Stortingets forhandlinger 1821:263).

”Reglement for Den kongelige Tegne- og Kunstscole i Christiania”

Tegnekolen fikk permanente vedtekter, eller reglement som det het, fastlagt av Kirke- og Undervisningsdepartementet i 1822. Den fikk da navnet ”Den kongelige Tegne- og Kunstscole i Christiania”.

I et separat dokument gjengis dette reglementet in extenso. Det er skrevet av etter et trykket originaleksemplar i biblioteket på Statens Håndverks- og Kunstindustriskole, og finnes ikke i Tegneskolens ellers rikholdige arkiv i Riksarkivet. Mine kommentarer er satt inn etter enkelte av paragrafene.

Skolens vedtekter fra 1822 ga rom for to viktige sider ved et kunstakademi ved siden av å være en gratis, elementær kunstscole – dets funksjoner som kunstselskap og kunstråd. Den fikk svakheter som kunstselskap, som ble større etterhvert som en relativt større del av norske kunstnere bodde i utlandet og ikke var medlemmer, men fungerte godt som kunstråd (se Arbeidsnotat 2/2002:84). Den var etablert primært som tegnescole for håndverkere, men ga også en grunnutdanning for arkitekter og den nødvendige tegne- og konstruksjonsutdanningen for gruveingeniører og andre studenter ved Universitetet. Antallsmessig var håndverkerelevne i meget stort flertall. Av de få som senere begynte på kunstakademier i andre land for å utdanne seg til malere eller billedhuggere, fikk allikevel relativt mange sin første tegneundervisning ved Tegneskolen. Men når man ser på utdanningsforløpet til norske malere og billedhuggere som hadde vært elever her, ser det ut til at de allikevel måtte gjennom hele elementærutdanningen ved de kunstakademiens kunstscoler som de senere ble innskrevet ved. Det ser heller ikke ut til at de var spesielt godt hjulpet med den norske tegneundervisningen, for de fleste gikk ikke spesielt fort gjennom disse kunstscolenes klasser, og de vant ikke særlig mange medaljer på akademiene, og nesten aldri de høyeste. De henger nok sammen med at de fleste norske malere studerte landskapsmaleri, og det var for lavt ansett til å kunne få den gjeveste medaljen. Vi ser da også at samtidens kommentarer til Tegneskolen faktisk ikke regner den som en kunstscole når den bedømmes i forhold til utdanningen av malere og billedhuggere. Men det var Tegneskolens bestyrelse som innstilte kandidater til reisestipendier for studier ved andre lands akademier, og den la ved bedømmelsen vekt på de tegneferdigheter og den flid som søkerne hadde vist som elever ved skolen.

Tegneskolen som forutsetning for Slottet

Det virker sannsynlig at man både i Christiania og i Stockholm var klar over at det skulle komme en meget stor byggeoppgave i Christiania, som skulle komme til å trenge både håndverkere og kunstnere på et nivå som landet selv ennå hverken hadde eller kunne utdanne. Det var det kongelige slott. I 1822 bestemte kong Carl Johan hvor Slottet skulle ligge, og samme år ble 1823 ble Tegneskolens sekretær og lærer Hans Ditlev Franciscus Linstow engasjert som dets arkitekt. Som sine assistenter under planleggingen gjorde han hele tiden bruk av sine tidligere elever ved Tegneskolen. I den første tiden trengte han tegneassistanse og hjelp til å tegne og bygge en modell. Senere ble det engasjert håndverkere som bidro til byggingen, og etterhvert også i de ytre og særlig innvendige dekorasjoner (Parmann 1970). Med sin dobbeltstilling som slottsarkitekt og lærer og sekretær ved Tegneskolen er det sannsynlig at slottets behov for fagfolk i noen grad kom til å styre skolens fagutvikling de første årene. Det er vanskelig å tenke seg Slottet bygget med norsk arbeidskraft uten at den hadde den utdannelse som Tegneskolen kunne gi dem.

Da Universitetet og Oscarshall senere skulle bygges, ble også deres arkitekter, Grosch og Nebelong, knyttet til skolen som lærere. Det statlige byggeri på høyt nivå hadde således den statlige tegneskolen som en av sine forutsetninger. Det samme gjelder reisningen av kirkebygg – skolens bestyrelse skulle som kunstselskap godkjenne ethvert bygg, og noen av skolens lærere, i første rekke Linstow og Grosch, laget dessuten mønstertegninger til kirker. (Parmann 1970).

1824

Nå heter dette budsjettkapitlet ”Den Kongelige Tegne- og Kunstscole i Christiania” – et navn skolen fikk med de nye vedtektene fra 1822. Departementet foreslo i proposisjonen 2700 Spd. Men skolen hadde, som i 1821, henvendt seg direkte til budsjettkomiteen og bedt om 3000 Spd. Dette skulle innvarsle den lange rekke av søknader fra skolen om å få bevilget mer enn det Stortinget bevilget, en bevilgning som i mange år skulle ligge på 3000 Spd., og etter mange år bare øke litt. Det heter i komiteinnstillingen (15. juli 1824:296): ”... Comiteen, som anseer Kunst- og Tegneskolen i Christiania for en saare gavnlige Indretning for det Offentlige, maa indstille, at det forlangte Tilskud bevilges; ... ” Og det sluttet Stortinget seg til. Også i 1827 foreslo også departementet 3000 Spd, og det gikk gjennom i Stortinget uten kommentarer.

1830

Dette året introduseres det imidlertid en problemstilling som skulle prege diskusjonen om Stortingets bevilgning til skolen i nærmere 40 år. Budsjettkomiteen innstiller på en fortsatt bevilgning av 3000 Spd., men legger til:

... det synes som om Christiania, der har den største Fordeel deraf, bør være betænkt på ogsaa at bidrage noget til samme, da der ikke stedse bør stoles paa, at alt skal udredes av Statscassen (Stortinget 28. august 1830:592)

Regjering og Storting prøver å legge et press på Christiania for å få byen til å yte et tilskudd til skolens drift, men med lite hell. Først etter mange år bevilger kommunen noe penger, men relativt lite i forhold til skolens størrelse og behov. Hadde byen vært tidligere ute med sin støtte, og skolen derfor vært større, kan det hende at den hadde kunnet utvikle den grunnleggende kunstnerutdanningen dens lærere ønsket, men aldri fikk penger til å realisere.

1833

Under stortingets behandling drøftes og fastlegges dette år prinsippet om det kommunale ansvar for innretninger som kommunen har næringsmessige fordeler av. Budsjettkomiteen ønsker nå helt konkret å gjøre Christiania medansvarlig for finansieringen av skolen, og uttaler i sin innstilling om det forhold at byen har nektet å yte tilskudd:

Commiteen kan dog ei undlade at tilkjendegive, at denne Skoles Vedligeholdelse fornemmelig maa paahvile Christiania, der maa antages at have den største Nytte af samme, og at, hvad der omtales i et erholdt Document, ..., at flere Udenbyes der have nydt Underviisning, ja at disse endog fortrinligviis der skulle vorde optagne, ei kan tjene til Beviis for, at Skolen ene skal vedligeholdes af Staten. Da desuden Elever freqventerer Underviisningen, som have Leilighed at erlægge Betaling derfor, findes og heri en ny Grund for at nedsætte Statscassens Bidrag. (Stortinget 26. juli 1833:714 ff.)

Det er nytten av skolen som bør avgjøre hvem som skal bære kostnadene ved den, et premiss som alle partene her synes enige om, siden de fremfører argumenter om hvem som har nytte. Det pekes også på at det forhold at det ikke tas skolepenger av de bemedlede, og skolen derfor taper inntekter, ikke er noe som Staten skal kompensere for.

Komiteen ville ha nedsatt det foreslåtte bidrag på 2000 Spd. ytterligere, om det ikke hadde vært for at den fryktet at ”en yderligere Nedsættelse for Tiden skulde virke skadelig paa

en Indretning, om hvilken den erkjender, at den er gavnlig”. Den anser betingelsen om en bevilgning fra Christiania ”for afgjort”.

Nå har imidlertid skolen tatt opp spørsmålet om lærernes status som embedmenn, og komiteen kommenterer dette slik:

Vistnok har Skolens Bestyrelse for vedkommende Departement søgt at udlede af Stiftelsens Gavnighed og af den liden Udsigt for Kunstnere til Privatfortjeneste, at disse Lærere burde have samme Fordele, som Statens øvrige Tjenere, men herimod kan formentlig med Føie invendes, at Skolen ei kan betraktes som en Statsindretning, og at desuden den Adgang til Bifortjeneste for enkelt Kunstner, Indretningen frembyder, ei kan begrunde andet Krav end paa Betaling for den dertil medgaaede Tid og Anvendelse av Duelighed.

Her fremmes altså det syn, at skolen egentlig er et kommunalt, og ikke et nasjonalt ansvar. Dette er det ikke enighet om på Stortinget, og vi skal se at det senere også fremmer argumenter for det statlige ansvar. Lærernes inntekter som kunstnere gjøres til et argument for å holde deres faste lønn nede. Dette siste synet, på kunstneriske inntekter som en fradragspost i forhold til offentlige bidrag, skal komme til å følge kunstnerpolitikken helt opp til våre dager, som for eksempel ved vilkårene for den ordningen med Garantert Minsteinntekt (GMI, senere Garantiinntekt – GI) som ble innført i 1980?

Med 50 mot 38 stemmer bevilger Stortinget allikevel 3000 Spd. (Se Morgenbladet 1833, No 213).

Men dette året dukker det også opp et annet initiativ, som skal komme til å påvirke politikken ovenfor kunsts skolen mye. Borgermesteren i Bergen, Schytz, har innsendt forslag om at Stortinget bevilger 3000 Spd. til eksisterende eller nye kunst- og tegneskoler utenfor Christiania. I Bergen er det på Lyder Sagens initiativ, i regi av ”Det nyttige Selskab”, startet opp en privat kunst- og tegneskole, og den har økonomiske vanskeligheter. Dessuten er det reskriptet av 19. mai 1813, om at håndverkerbevilgning bare gis på betingelse av godkjent tegneundervisning. Denne bestemmelsen gjøres bare gjeldende i distrikter der det er offentlig godkjente tegneskoler, noe som gir høyere kvalitet på håndverket der, og selvfølgelig også mange elever. Dette er det etterhvert mange byer som skjønner betydningen av for sitt eget næringsliv.

Komiteen avviser uten videre forslaget, fordi det ikke er ledsaget av en tilstrekkelig dokumentasjon, og fordi det er bare i Bergen det er opprettet en slik skole. Komiteen anser det riktig

at før noget i Fremtiden bevilges til et Øiemed som omhandlede, bør den Plan, hvorefter saadan Indretning administreres, være bekjendt, da der ellers ikke kan dømmes om dens Hensigtsmessighed, og at det neppe vil være riktigt at bevilge til nye Skoler, saalænge der ikke vides, om saadanne ønskes, og kan vende de fornødne Bidrag af Communerne.

Her har komiteen tatt et fast grep om spørsmålet om bevilgning til nye tegneskoler: deres planer skal godkjennes, og kommunene skal yte tilskudd. Disse skolene kommer etterhvert. Kunst- og Tegneskolen i Christiania blir den sakkyndige instans staten anvender for å bedømme planenes kvalitet, og kommunene får det økonomiske hovedansvaret for dem. Stortinget slutter seg til komiteen mot 11 stemmer.

I 1834 fikk skolen nye vedtekter og nytt navn: ”Den Kongelige Norske Kunstscole”. Formålsparagrafen, denne gang § 1, gir skolen en ny oppgave, nemlig å utarbeide mønstertegninger for håndverkere. I første ledd heter det at skolen har til formål

a) *ved Underviisning i Tegning og Modelling, ved Forfattelse og Indsendelse til det Kongelige Departement for Kirke- og Underviisningsvæsenet af saadanne Tegninger, som kunne tjene Haandværkere overalt i Riget til Mønstere ved Forarbeidelse af Møbler, Maskiner, Bygninger m.v. .... (resten av paragrafen er uendret fra 1822)*

Mer detaljerte bestemmelser om denne oppgaven fastlegges i § 11. Om undervisningen heter det i § 43 at dens ”Gjenstande ere Tegning, Modelling, den rene og anvendte Mathematik, Bygningskunst og, saansart Leilighed dertil gives, tillige Mythologie, Anatomie og Naturlære”. Her er ikke mye rom for ”høiere” kunst. Det bestemmes nå i § 3 at departementets ”Approbation” må innhentes før hvert nyvalg medlem av direksjonen ”kan tage Sæde og Stemme” der, og likeledes med valget av formann (direktørtittelen er forsvunnet. Departementet tar sterkere kontroll over skolen.

1836

Dette året får direksjonen – kunstselskapet – ved Kunst- og Tegneskolen i Christiania en ny oppgave som kunstråd, nemlig å bestyre en statlig ”Kunst- og Malerisamling”. Denne oppgaven skal nok bidra til at Stortinget betrakter skolen i Christiania som et særskilt statlig ansvar, i motsetning til andre tegneskoler. Men departementet har samtidig fremmet forslag om å yte 800 Spd. i bidrag til tegneskolen i Bergen. Departementet må nå i sterkere grad enn

før tenke prinsipielt om slike skolers betydning, og især om hvorfor staten skal drive en slik skole i Christiania og ikke andre steder.

Den heldbringende Indflydelse, som velorganiserede og veludstyrede Kunst- og Tegneskoler maae have paa at udanne Sands og Smag ialmindelighed, og paa Haandværks- og anden industriel Virksomheds Fremskridt i særdeleshed, er almindelig erkjendt. Vistnok kan det ikke negtes, at slige Skolers Oprettelse og Vedligeholdelse nærmest synes at maatte være Gjenstand for vedkommende Communers Omsorg eller for private patriotiske Foreninger, ligesom dette ogsaa befindes hyppigen at være Tilfældet i andre Lande, og saavidt vites paa et pr. Steder hos os, men Erfaring, saavidt den hidindtil haves, synes at bekræfte, at slige private Foretagender endnu vanskeligen kunne trives i Længden her i Landet, uden at have et fast, ved Statens Omsorg vedligeholdt, Normal-Institut at støtte sig til. Fra dette maa ventes at udbrede sig lidt efter lidt den almindelige Erkjendelse af Tegnekunstens Vigtighed for næsten alle Borgerclasser, men især for Haandværkeren, og derfra maa kunne hentes duelige Subjecter til Lærere i lignende Skoler paa andre Steder og Veiledning ved deres Oprettelse. Den i Christiania værende Kunstskole, hvis gavnlige Virkninger ere øiensynlige og ikke blot indskrænkede til Christiania og dens omegn, formenes altsaa i det mindste hovedsageligen at maatte betragtes som et Normalinstitut (dette må være feilskrift for Normal-Institut. DS) for denne vigtige Green af den almindelige Dannelse, og som saadan at have billigt Krav paa fornemmelig at vedligeholdes af Staten. (Stortinget 20. desember 1836:123 ff.)

For å legitimere Kunst- og Tegneskolene i Christiania som en statlig institusjoner, griper departementet til forestillingen om et "Normal-Institut", en slags statlig sentralinstitusjon som kan være modell for og utdanne lærere til andre ikke-statlige tegneskoler. Den vil gjerne ha en faglig autoritativ og statlig godkjent rådgivende instans som støtte for statens behandling av kunstspørsmål. Her ser vi, etter min mening, helt tydelig en argumentasjon for et kunstråd på en viss armlengdes avstand fra Staten, men allikevel nært knyttet til og kontrollert av Staten. Dersom Staten ikke hadde hatt et slikt "Normal-Institut", ville den heller ikke hatt et kunstråd som sto "under Overtilsyn af Vor Norske Regjerings Departement for Kirke- og Undervisnings-Væsenet". Når Staten skal godkjenne og yte tilskudd til nye institusjoner, må den ha en instans som kan gå god for at deres standard berettiger tilskudd. Men vi ser også at begrunnelsen for slike nye skoler langt på vei er næringspolitisk, og enda mer for dem enn for statens egen skole i Christiania.

Et flertall i komiteen er langt på vei enig med departementet, og tør ikke la en fortsatt drift av skolen i Christiania være avhengig av et usikkert tilskudd fra kommunen. Det innstiller på 3000 Spd. Et mindretall vil derimot presse kommunen, og innstiller bare på 1000 Spd. Bak bevilgningsspørsmålet ligger åpenbart en uenighet om man skal betraktes skolen som en ”Statsindretning eller ei”. Men uansett

bør ansettelse som Lærer ved samme dog ikke begrunde krav paa Pension af Statscassen; thi de med Lærerposterne forbundne Functioner medtage saa liden Tid, at de meget vel – hvilket ogsaa for en stor Deel er Tilfældet – kunne overtages som Biforretninger ved Siden af en annen Hovedsyssel, enten i Embedsveien eller i anden privat Virksomhed.

Men komiteens flertall vil ikke støtte skolen i Bergen med 800 Spd., for det mener at Staten ved at vedligeholde en Normalskole af dette Slags i Rigets Hovedstad, har viist denne Gjenstand den fornødne Opmærksomhed, og derved tilstrækkelig lettet Adgangen for Rigets øvrige størrre Steder til at faae oprettet og vedligeholdt Tegneskoler.

Disse innstillingene ”foraarsagede temmelig vidtløftige Debatter” i Stortinget. (Morgenbladet 1836 Nr. 364 og Den Const. Nr. 333). Resultatet var at Kunst- og Tegneskolen i Christiania fikk sine 3000 Spd., mens den i Bergen ikke fikk noe. Men avstemningene varslet at synet på statens ansvar for tegneskoler i andre større byer var i ferd med å endres.

1839

Departementet foreslo en økning i bevilgningen til Tegneskolen til 3500 Spd. En rekke ganger senere skulle departementet vise større forståelse for skolens behov enn Stortinget. For komiteen avviser både forhøyet husleie, alderdom hos to lærere, og utvidelse av elementærklassen som gode nok argumenter for økt bevilgning.

Hensigten af Kunstskolens Oprettelse synes nemlig ikke at kunne fordre, at alle de Haandværkslæringer og andre, som maatte attraae fri Underviisning i Tegning, skulle gives Adgang til at erholde samme i bemeldte Skole på Statscassens Regning; hvorimod denne Hensigt formeentlig maa være opnaaet, naar der under offentlig Bestyrelse vedligeholdes en Skole, i hvilken der ved duelige Lærere gives Underviisning saavel i Tegnekunstens Elementer, som i de Grene af den høiere Tegnekunst, der for Haandværkeres og Kunstneres behørigte Dannelse er fornøden. Gjennem en saadan

Skole som Normal-Institut for den Kreds, inden hvilken den kan virke, vil da Kunsten vedligeholdes og udbrede sig. (Stortinget 26. juni 1839:651 ff.)

Det er det ”høiere” som her er argumentet for å beholde skolen som statsinstitusjon. Om flere ønsker elementærutdanning enn det skolen har kapasitet til, bør det være håndverkernes eller kommunens ansvar, ”hvis ikke private Læreres Underviisning tilstrækkelig afhjælper Savnet”

Dette året skulle tegneskolen i Bergen få sin første bevilgning fra Staten. Et privat forslag om dette var innsendt til komiteen, for departementet hadde strøket denne posten av sitt forslag.

Nærværende Commitees Pluralitet er om Sagen af den Formening, at Kunsts skolen i Christiania, skjønt i høi Grad gavnlig og vigtig, dog ikke kan bidrage tilstrækkelig til Tegnekunstens Udbredelse blandt Haandværkerne i de fra Hovedstaden fjernere Egne af Riget.

Den fremlegger tall, som viser at

Disse Districters Haandværkere have altsaa kun liden direkte Nytte af Kunsts skolen. Heller ikke erfares det, at denne Normalskoles Vedligeholdelse nu i henved 20 Aar har bidraget synderlig til Oprettelse af Tegneskoler i Rigets øvrige Stæder, hvor, saavidt vites, ingen saadan Skole er bleven oprettet, uden i Bergen ... Det maa derfor til Tegnekunstens Udbredelse blandt Haandværkere i de fra Christiania fjernere Egne af Riget være af Vigtighed, at dertil fra Statsbestyrelsens Side gives et Fremstød. Vel bør dette formeentlig ikke skee paa den Maade, at Kunst- eller Tegneskoler skulde oprettes og vedligeholdes for Statscassen Regning, saaledes som med Kunsts skolen i Hovedstaden er Tilfældet, men Commiteens Pluralitet troer dog, at det vilde være hensigtsmæssigt, om der virkedes til deres Oprettelse og Vedligeholdelse ved at yde noget Bidrag dertil af Statscassen, naar enten Communerne eller private patriotiske Selskaber, saaledes som skeet er af det nysnævnte nyttige Selskab i Bergen, vilde see deslige Skoler oprettede og vedligeholdte efter en passende Plan. Dog maatte man formeentlig indskrænke saadant Bidrag til Stiftsstæderne, hvorved Statscassens Udgift, forholdsmæssig til Sagens Vigtighed for Haandværksdriften, ikke vilde blive betydelig, og Hensigten dog nogenlunde kunne opnaaes.

Komiteflertallet foreslo derfor 500 Spd. bevilget til tegneskolen i Bergen. Men Stortingets flertall stemte forslaget ned, blant annet med den begrunnelse at hvis man først bevilget til én by, ville alle de andre komme etter (Stortingets forhandlinger, Statsbudgettet 1839-1842:523) Dette var jo nærmest en invitt til å komme med forslag om en generell støtteordning til tegneskoler, og det skulle etterhvert skje.

1842

Skolen fikk nye vedtekter i 1841, kun med få endringer. Navnet er ”den Kongelige Norske Tegne- og Kunstskole”. Oppgaven med mønstertegninger er igjen borte. Men det gis mulighet for en ”høiere Kunst-Classe”. Om denne heter det i § 41 at *Her udvikles videre den opnaaede Færdighed i Frihaandstegning, med Hensyn til den egentlige Kunstneruddannelse. Der tegnes og modellens efter Levende eller Gibs-Model.* Her åpnes det for en tegneundervisning på et høyere nivå enn skolen har gitt før. Men det tas et økonomisk forbehold, for det heter om denne klasse at den

træder først i Virksomhed, naar de til Skolens Drift i Almindelighed anviste Midler maatte tillade det, uden derved at skade eller indskrænke nogen af de øvrige Classers Virksomhed, og derhos et passende antal til Underviisning i denne Classe modne Elever maatte melde sig.

Departementet foreslår igjen en økning av bevilgningen til ”Kunstskolen i Christiania”, til 4000 Spd., men regjeringen reduserer dette i sin budsjettproposisjon til 3500 Spd (Storthinget 9. august 1842:126). Økningen er begrunnet med at skolen må avvise en rekke elever (mellom 150 og 200 hvert år), mens den ny håndverkerloven av 1839 (da de gamle laugsbestemmelsene ble avvirket) lovet dem en slik utdanning, og at skolen ifølge sine nye vedtekter av 1841 skal oppta elever i en ny, ”høiere Kunstklasse”. Det er kirke- og undervisningsdepartementet som har godkjent disse vedtektene, og som nå prøver å få bevilget de ekstra midlene som vedtektene krever for å få denne klassen opprettet.

Men politikerne på Stortinget vil det anderledes. Et flertall i komiteen ønsker å sette skolen i stand til å etablere den nye klassen, og innstilte på en økning til 3300 Spd. Under Stortingets behandling var det en rekke innlegg for og imot økte bevilgninger til skolen, men avstemningen viste et stort flertall for å bevilge de sedvanlige 3000 Spd. Bare et av innleggene talte til fordel for den høyere kunstklasse. (Storthinget 1842. Statsbudgettet 1842-1845:225-26.

1845

Departementet innstiller på en økning til 3460 Spd., for at skolen skal kunne opprettholde sin ”nærværende, væsentlig ikkun elementaire” undervisning. (Sth. Prp. 3, No. 40. 145, post. 3) Skolen selv har utarbeidet en omfattende dokumentasjon for at økningen er nødvendig, som komiteen har mottatt. Komiteen gir den hittil mest omfattende behandling av skolen (Stortinget 8.juli 1845:210 ff), bl.a. ved å resymere stortingets behandling av skolen siden 1824. Det fremgår her bl.a. at skolen har økt sin kapasitet i flere av klassene, og at innsparte lønnsmidler på grunn av en ledig lærerpost blir borte når posten nå igjen må besettes. Skolens eneste lærer som også er billedkunstner, Johs. Flintoe, understreker i et eget brev til komiteen at flere av hans lovende elever nå stanses i deres utvikling fordi skolen ikke kan gi dem videre utdanning, bla. av mangel på gipsfigurer. Komiteen slutter seg imidlertid til tidligere komiteers resonnementer når det gjelder ikke å øke bevilgningen til skolen. At skolen har økt sitt elevtall, får den ta på egen kappe – det viser jo bare at bevilgningen er stor nok. Hadde den ikke gjort det, ville den hatt råd til å dekke økte utgifter på andre poster på sitt budsjett. Komiteen konkluderer med at den ikke vil bevilge mer til skolen så lenge kommunen ikke yter et bidrag til dekning av utgiftene ved å ha en elementærklasse med mange elever. Stortinget fulgte komiteinnstillingen med stort flertall.

1848

Departementet foreslår denne gang det beløp som Stortinget bevilget for forrige periode, 3000 Spd. Komiteen innstiller på det samme, men gir noen interessante opplysninger. Det fremgår at Johs. Flintoe i flere år har undervist uten betaling i frihåndsklassen. Formannskapet i Christiania har avslått å støtte skolen, bl.a. med den begrunnelse at skolen bare betjener enkelte ”Borgerclasser”. Det at det ikke bevilges penger til tegneskoler i andre byer, er fortsatt et viktig argument for ikke å bevilge mer til denne, særlig fordi det dreier seg om økning av elever på elementærnivå. En slik utvidelse ”ansees ei nødvendig for Skolens Øiemed som Statsinnretning” (Innstilling til post 21 på Kirke- og undervisningsdepartementets budsjett 1848:656).

Et forslag fra Håndverkerforeningen i Trondheim om å bevilge penger til en tegneskole der blir avslått av komiteen. Den peker imidlertid på at det for endel andre yrkesrettede skoleslag er etablerte ordninger der staten yter støtte til skoler som drives av lokale eller kommunale krefter, og at den slik ordning kunne være aktuell for tegneskoler.

En slik ordning skulle Stortinget dette året vedta, men da som resultat av et helt annet initiativ. Det er heller ikke budsjettkomiteen som tar initiativet, men ”Commiteeen for

Næringsveiene”. Den behandler nemlig et forslag fra stortingsrepresentant Fougner om å bevilge Reisestipendier til ”duelige Haandværkere”. Han innleder med å konstatere at viktigheten av å tilegne seg ”Udlandets Fremskridt i Videnskab og Kunst” forlengst har vunnet Stortingets anerkjennelse. Nå er det mest unge svenner som reier utenlands, sier han, og de må underveis tjene til livets brød, og har derfor ikke anledning til å gå på skoler eller studere hos mestere, som de endog må betale ”for deres blotte Adgang til at lære”. I tillegg kommer enda en vanskelighet:

Det statsoeconomiske Princip om Arbeidets Fordeling er nemlig i Udlandets større Stæder gjennført med en saa streng Conseqvents, at enhver Arbeider udelukkende beskæftiges ved sin Specialitet, og den, som til den største Fuldkommenhed forstaaer at forfærdige den enkelte Del, af et Fabricat, er ofte aldeles uøvet i Forfærdigelsen av dets øvrige Dele.

Derfor må en utlending betale for å bli instruert i hver enkelt gren av sitt håndverk. Og det er de etablerte mestre som har største nytt av å reise, og de kan ikke av økonomiske grunner gjøre det. Fougner foreslår derfor bevilget 1200 Spd. årlig som reisestipendier for ”duelige” håndverkere, som vil ”perfectionere sig i deres Profession” i utlandet.

Komiteen innser behovet, men mener at formålet, som er å fremme ”den indenlandske Kunstfærdighet” best kan fremmes ved at det etableres flere tegneskoler i Norge. Den uttaler At Underviisning i hensigtsmæssig indrettede Tegneskoler er et særdeles virksomhet Middel til Haandværkstandens Udvikling, er baade almindelig erkjendt og for vårt Lands Vedkommende gjennom Erfaringen godtgjort ved den Indflydelse, som Tegneskolen her i Staden har udøvet. (Indst. S. nr. 204 1845:810).

Dermed vedtar komiteen å knytte denne saken til søknaden fra Trondheim om å etablere en tegneskole der, og fremmer en innstilling til Stortinget om å bevilge inntil 1000 Spd. hvert år til ”Opprettholdelse og Vedligeholdelse af Tegneskoler for Haandværkere”. Betingelsene er at ingen kan få mer enn 250 Spd., at skolens plan godkjennes av departementet, at vedkommende kommune yter både et like stort beløp som staten gjør og stiller gratis lokaler til disposisjon. Dette ble enstemmig bifalt i Stortinget. I løpet av få år skulle det etableres en rekke nye tegneskoler i landet.

Det er direksjonen ved den ”Kongelige norske Tegne- og Kunstskole” i Christiania som får i oppgave å bedømme de 8 søknadene som var kommet inn om statlig støtte til tegneskoler fra Bergen, Trondheim, Stavanger, Arendal, Kristiansand, Tromsø, Skien og Drammen. I St. Prp. No 1 av 1850 viser departementet til den erklæring som ble avgitt av den komiteen som direksjonen nedsatte for å uttale seg om søknadene. Etter denne komiteens mening, er disse tegneskolenes hensikt ikke noen annen enn å

Give Haandværkere Anviisning i at udvikle Formsandsen, at fremkalde Dygtighed i ved Tegning og Modellering at gjøre sig forstaaelig for Andre, saavel paa som udenfor Værkstedet, samt at forstaae og vide at anvende de Former, hvoraf Kunsten betjener sig, og endelig – formedelst den Sagkunnskab, hvoraf en saadan Skoles Bestyrelse altid maa antages at være i Besiddelse – at kunne faae afholdt Prøver og attesteret Dygtigheden til Borgerskabs Erhvervelse i de Haandværk, der til deres Udøvelse fordre Tegnekyndighed. (:32)

Skolens komite påviser også at ”der mellom visse Haandværk og Kunst intet skarpt Grændseskjel kan drages”, men at det ”Ene gaaer over i det Andet”, og sier så:

En i disse Fag selvstændig dyktig Haandværker maa om ikke være Kunstner saa dog kunstkyndig, for at forstaae de Arbeider, Kunsten ordner for ham til Udførelse. Den dertil fornødne Tegnekyndighed opnaaes derfor ogsaa kun paa samme Maade og ved de samme Midler som dem, der lede til Udvikling i den dannende Kunst i Almindelighed. ... Det vil heraf skjønnes, at, for at en Tegneskole skal svare til sin Hensigt, udfordres der fremfor Alt hos den eller dem, der skal forestaae den og give Underviisning ved den, kunstakademisk Dannelse forenet med Talent, og at der følgelig, naar det ikke kan paavises, at Stedet forøvrigt har saadanne Mænd behov, allerede heri vil ligge en væsentlig Hindring for at paa et saadant Sted at faae en til Hensigten svarende Tegneskole oprettet, saasom den Gage, der kunde bydes Vedkommende som Lærer ved Skolen, vel kan betragtes som et Bidrag til at knytte ham til Stedet, men langt fra ansees alene dertil at være tilstrækkelig.

Her trekkes det opp noen resonnementer med kunstpolitiske implikasjoner. Det påpekes at håndverkerelever trenger samme tegneundervisning som den som leder frem til en kunstnerutdanning, og at en tegneskoles lærere bør ha sin utdanning fra et kunstakademis kunstskole og ha et kunstnerisk talent. Det hevdes også at ingen lærer med slike kvalifikasjoner vil slå seg ned i en by bare på grunn av den lønn som lærerstillingen vil gi

ham, men må også ha andre oppgaver, formodentlig da som kunstner, evt. som privatlærer for de som vil utdanne seg ut over tegneskolens nivå.

Komiteen innser at det er begrenset hvilke midler som kan stilles til disposisjon, og beskriver derved indirekte sin egen skoles situasjon:

Hvor man ikke har Midler til at oprette et Kunstacademi, der renoncerer man paa den Deel, som fører til Kunstnernes sidste specielle Uddannelse og er for ham alene, men beholder Tegneøvelserne med hvad dertil hører; og har man heller ikke Midler til at effektuere disse i deres fulde Udstrækning, saa gjør man Afkald paa fuldstændig at udvikle de Haandværkere, hvis Fag danne Overgangstadiet til Kunst, og indøver Tegneelementerne i Almindelighed, som høre til den saakaldte Constructionstegning.
(:33)

Komiteen har også utarbeidet et budsjett for en tegneskole etter minimumskravene, og finner at det er bare i Bergen og Trondhjem at de lovede lokale bidrag sammen med de statlige som tilfredsstillende disse. Den stiller imidlertid også der som betingelse at det kan finnes kvalifiserte lærere, og peker da på arkitekter som mulige kandidater. Undervisningsplanen fra Bergen kan danne mønster for de andre skolenes planer.

Departementet innhenter uttalelser fra Bergen og Trondhjem, og de hevder, som vi kan forvente, at Kunst- og Tegneskolen har satt både økonomiske og faglig krav alt for høyt, og mener å kunne realisere skolene med de ressurser de har idag, om det statlige bidraget ble bevilget. De får støtte av sine stiftsamtsmenn, som hevder at med de oppstilte krav er det bare i Christiania man kan drive en tegneskole.

Departementet støtter seg til direksjon for Tegne- og Kunstskolen, ”der i et Anliggende, som de heromhandlede, formeentlig maa ansees for den meest sagkyndige og erfarne Autoritet her i Riget” (:35). Det går inn for å gi støtte til Bergen og Trondhjem, om Trondhjem forbedrer sitt opplegg etter modell av Bergen, og sender de øvrige saker tilbake til de respektive kommuner for å få dem til å øke sine tilskudd. Betingelsen for støtte er at lærerne må godkjennes av departementet, og at det innsendes årlige beretninger om virksomheten, og som tidligere bestemt, at kommunene gir minst like stor støtte som staten og dessuten gratis lokaler.

Departementet innstiller nå på en økning til tilskuddet til Tegne- og Kunstskolen i Christiania, til 3300 Spd. Den mener at det nå er av spesiell viktighet å ha en ”vel indrettet og høiere Normalskole” fordi lærere som blir ansatt ved de nye tegneskolene ”tør have savnet Leilighed til at erholde anden og bedre Underviisning end ved Tegne- og Kunstskolen i

Christiania” (:71). Men dersom denne skolen kommer til å inngå i en egen statlig teknisk skole, noe som har vært på tale, påpeker departementet at denne budsjettposten kommer til å utgå.

Mens budsjettkomiteen innstiller på 3000 Spd. til Tegne- og Kunsts skolen og hevder at kommunen nå må yte et tilskudd, går den inn for å støtte etableringen og driften av tegneskoler i andre byer. Den innstiller endog på å fjerne kravet om departemental approbasjon av disse skolenes vedtekter, fordi den i den kommunale støtten ser en ”tilstrækkelig Betyggelse for Skolernes hensigtsmæssige Indretning” (St.Indst. 45 1851:179). Stortinget bifalt komiteens innstilling mot et mindretall på 23 stemmer, som på forslag av Schweigaard stemte for at skolenes planer måtte approberes av departementet.

Disse tegneskolenes videre virksomhet har liten interesse i denne sammenheng. De blir med tiden tekniske skoler, og får også den betegnelsen – og har kanskje i gavnet vært det hele tiden. Tegnekunsten var på den tiden grunnlaget for teknisk utdanning like meget som for utdanning av malere, billedhuggere, arkitekter, kobberstikkere, gravører og andre mer kunstneriske yrker, og ettertiden kan ha lagt noe mer ”kunstnerisk” i datidens begrep tegning enn det er dekning for. De vil derfor ikke bli behandlet i den videre fremstilling.

1854

Etter påkrav fra Kirke- og Undervisningsdepartementet har kommunen endelig bevilget penger til den ”Kongelige Tegne- og Kunsts skole”, 500 Spd. årlig, under den forutsetning at statens årlige bevilgning økes med et tilsvarende beløp. Departementet fører derfor opp 3500 Spd. til skolen på sitt budsjettforslag (Sth. Prp. No. 3 1854:302)

Nå kan imidlertid komiteen drøfte saken i lys av bevilgninger til andre tegneskoler. Den har ”ikke kunnet overbevise sig om at den saakaldte Kunsts skole” i Christiania har noe fortrinn fremfor disse tegneskolene, som skulle berettige en økning i bevilgningen. ”De Elever ere de færreste, der med andre Livsinnstillinger” enn håndverket ”have Behov at søge den” sier komiteen, og tenker vel da på de som vil bli malere, billedhuggere og arkitekter (Indst. S. No. 42 1854:126). Komiteen hevder også at det ikke er noe som tyder på at lærerne ved de andre tegneskolene er utdannet her. Den vil heller ikke la seg presse av kommunen til å øke den statlige bevilgning, den er stor nok til å berettige et kommunalt tilskudd. Den innstiller derfor på de sedvanlige 3000 Spd, noe som Stortinget bifalt, mot noen få stemmer for departementets forslag.

1857

Også i 1857 er departementet i sin Sth. Prp. No 3 lydør overfor Tegne- og Kunstskolens krav om økte bevilgninger, og foreslår 4000 Spd. bevilget.

Den stigende Betydning, som i det Hele taget den Uddannelse, Tegne- og Kunstscolen er beregnet paa at meddele, har faaet gjennem det stedse tiltagende Behov for teknisk Dygtighed, og en stedse større Opfordring, de, der opoffre sig for de herhen hørende Bedrifter, paa Grund af disses stærke Udvikling have til at erhverve en saa vidt mulig fuldstændig Dannelse, gjør det ogsaa efter Departementets Formening vigtigt, at den her omhandlede Underviisningsanstalt udrustes paa en saadan Maade, at den nogenlunde kan fyldestgjøre sine saavel for den lavere og høiere tekniske Dannelse, samt de vordende Reallæreres Underviisning, som ogsaa for de begynnende Kunstneres Udvikling forskjellige Øiemed (:114).

Det er mer og mer den fag-tekniske undervisning, både for håndverkere, ”Fabrikfolk”, bergstuderende, arkitekter og realfagslærere som dominerer argumentene for skolens utvikling. Skolen er ennå landets eneste almene, sivile tekniske fag- og høyskole, og de økonomiske hensyn teller stadig tyngre i forhold til de kunstneriske – som ikke har stått sentralt siden skolen ble permanent i 1821.

Men komiteen vil fortsatt ikke bevilge mer enn de 3000 Spd, til tross for at skolens direksjon har opplyst at skolen

umulig kan opfylde sin Bestemmelse baade som en fuldstændig Tegneskole for Haandværkere, Teknikere og Bergstuderende, og tillige som en Kunstanstalt, hvor fremspirende Kunsttalenter kunne erholde tilstrækkelig Grundvold i Tegning, samt at der af Mangel på Locale og Midler, ikke havde kunnet optages mere end omtrent to Trediedele af de Pladssøgende og ikke indrettes en Gibs- og Modellerklasse for unge Kunstnere. (Indst. S. No 111:519)

Skolen opplyser at den har 230 elever, fordelt slik:

- elementærklassen	126
- frihåndsklassen	25
- bygningsklassen	30
- ornamentklassen	24
- modellering (avdeling av ornamentklassen)	9
- maskin- og bergklasse	16

Men komiteen er ikke imponert over disse tallene:

Den heri betegnede Søgning er i Forhold til Folkemængden neppe større, end hvad der finder Sted ved de i andre Byer oprettede Tegneskoler, og vist ikke saa stor, som der kunde være Grund til at antage, naar der sees hen til den større Sands for disse Skolers Betydning og for de der erhvervede Kundskabers Indflydelse paa Haandværksclassens Kaar, der maa forudsættes vakt under Paavirkning af de gavnligere intellectuelle Forhold, i hvilke dette Sted befinder sig fremfor Landets øvrige Byer.

Komiteen sier vel her, at den hadde ventet seg større søkning til skolen, byens intellektuelle nivå og den større forståelse for denne utdanningens betydning tatt i betraktning

Komiteen viser også til skolens relativt større statlige støtte (og mindre kommunale) og reisestipendiene til utlandet som også gis til kunstnere, når den hevder at 3000 Spd. bør være nok til å drive skolen etter dens formål.

1860

Skolens direksjon ber igjen om økning i bevilgningen, med samme begrunnelse som i 1857: undervisning for håndverkere, kunstnere, mineraloger og realister, og de mange søkere til elementærklassen som må avvises. Nå tar den også opp lærernes lønninger, som ”i de henved 40 Aar siden Skolens Oprettelse ere ... forblevne uforandrede, medens Conjuncturerne ere blevne ganske anderledes, saa der paakræves en noget større Indtægt til Ophold paa et saa kostbart Levested som Christiania” (Sth. Prp. No 3. 1860:6). Departementet foreslår imidlertid ingen økning i lønningene, fordi det ikke må ”lades ubemærket, at Tegneskolens Virksomhed i det Væsentlige indskrænker sig til omtrent 7 Maaneder aarlig” (:7). Derimot støtter det direksjonens tidligere fremsatte ønsker om opprettelse av en ”Gibs- og Modellerklasse for Malersvende og unge Kunstnere” og en utvidelse av elementærklassen. (:6). Departementet peker også på at skolen, ifølge direksjonen, i høy grad trenger nye lokaler, og at den gjerne vil dele disse med kunst- og malerisamlingen. Det foreslår derfor også denne gang en økning, nå til 3500 Spd. årlig, og vil forbeholde seg rett til senere å komme tilbake til spørsmålet om å reise en ny bygning for skolen.

Men komiteen er fortsatt ubønhørlig, den kan ikke innse ”at Staten bør bære Omkostningerne ved Udvidelsen av Elementærklassen i denne Skole eller ved at skaffe Flere Underviisning i Tegnekunstens Elementer” (Indst. S. No. 73:336), og innstiller påny på de sedvanlige 3000 Spd.

1863

Den statlige kunst- og tegneskolen prøver også denne gang å få økt sin bevilgning, nå ved å vektlegge skolens høyere klasser, som den har skjønnt Stortinget føler er et statlig ansvar. Det er

en Nødvendighed med Skolens Frihaandsklasse, hvor der tegnes efter Ornamente og Figurer i Gips, og til hvilken Afdeling paa Skolen de Elever af Elementærklassen avancere, der arbeide paa at blive Malere, Treskjærere, Gipsmagere m.v. samt om muligt Kunstmalere og Billedhuggere. (Sth. Prp. No. 4 1863:10)

Ønsket om en modellklasse, som en høyere avdeling av frihåndsklassen og forutsatt i vedtektene fra 1841, fremmes også denne gang. Læreren i frihåndsklassen fra 1860, billedhuggeren Christopher Borch (1817-1896), hadde sagt seg villig til å påta seg også denne undervisningen, uten noe tillegg i lønn.

Borch var utdannet som ornament- og billedskjærer ved akademiet i København, men hadde i 1848 bestemt seg for å bli billedhugger. Takket være et reisestipend kunne han oppholde seg i Roma i to år. Han har bl.a. laget løvene foran Stortinget. Samtidig som han var lærer ved tegneskolen, underviste han fanger ved Akershus festning i stenhugging, og det skal være slike fanger som har hugget disse løvenen. Han var lærer ved tegneskolen frem til 1869.

Skolen påberoper seg også økte priser, og behov for fornyelse av apparater som brukes i undervisningen. Departementet foreslår også denne gang en økning til 3500 Spd., fordi

Den Kongelige Tegne- og Kunstscole formentlig maa som en for det hele Land almeennyttig Indretning, hvis Virksomhed og Indflydelse maa ansees beregnet paa at udstrække sig til videre Kredse, tillægges en ulige større Betydning og have et mere direkte Krav paa Understøttelse fra Statens Side end de ringere Tegneskoler, hvis Øiemed er at uddanne Haandværkere inden de respektive Kommuner. (:11)

Departementet forsvarer den statlige skolen mot de argumenter stortingsrepresentanter fra andre større byer har brukt for å likestille den med ”deres” skoler. Videre påpeker det at det ikke kan ventes større bidrag fra Christiania før skolen får større lokaler slik at den kan utvide opptaket til elementærklassen. Det kan ikke forventes at byen skal yte støtte til opprettelse av en gips- og modellklasse.

Komiteen gir denne gangen departementet medhold i ett av dets argumenter for å øke bevilgningen til Tegneskolen: den innstiller på en økning med 200 Spd. med det formål å opprette en modellklasse, hvor ”Eleverne kunne veiledes til med nogenlunde Sikkerhed at

iagtage og gjengive Naturen”. Det er ”i Virkeligheden” den eneste måte hvor ”Elevernes Øie kan aabnes for det sande Forhold mellom Natur og Kunst” (Indst. S. No. 65:268).

Merutgiftene til en slik klasse “bør utredes av Statskassen, da den høiere Underviisning, som bibringes i en saadan Klasse” ligger utenfor hensikten med de almindelige tegneskolene, som i stor grad finansieres av kommunene. Dette slutter Stortinget seg til.

Forholdet mellom skole og departement

Det er særlig to forhold som avtegner seg som et mønster i den departementale og politiske behandling av bevilgning til tegneskolen. Det første er den tydelig uttrykte og store vekt som begge instanser legger på skolens betydning for Norges økonomiske og håndverksmessige – det vil etterhvert mer og mer si industrielle – utvikling, og den lave og faktisk også etterhvert synkende vekt som legges på den kunstakademiske siden. Her synes Stortinget å være enda mer rasjonalistisk og økonomisk orientert enn departementet. Den kunstakademiske siden ble i noen grad ivaretatt gjennom ordningen med reisestipendier, deltakelsen av kunstnere på verdensutstillingene, og bevilgningene til en statlig kunstsamling, poster som fikk en viss vekst etterhvert. Men det kan med stor grad av sikkerhet sies at det hverken i Regjeringen eller på Stortinget fantes noe ønske om etablering av en høyere kunstutdanning i Norge, innenfor rammene av et kunstakademi. Denne aspirasjonen var heller ikke så sterkt til stede i skolens bestyrelse, selv om lærere og kunstnere som Frich og Flintoe og senere Borch og Middelthun (etter 1869) søkte å få til en utvikling mer i retning av en akademisk kunstscole, i tillegg til de andre oppgavene skolen påtok seg.

Det andre er departementets konsekvent større villighet til å støtte skolens ønsker om økning, både i omfang og kvalitet, enn Stortinget. Det er overraskende at departementet så sjelden nådde frem med sin argumentasjon. Det kan kanskje forklares med den større nærhet det var mellom departement og skole. Skolens direksjon, der lærerne også var medlemmer, på den ene siden, og departementets embedsmenn på den andre, bodde og arbeidet i samme lille by, og hadde ganske sikkert en viss sosial omgang med hverandre, medlemmer som de var av det samme borgerskap. Flere av statsrådene hadde endog vært skolens ledere. Men skolens direksjon var også i hyppig kontakt med departementet i kraft av å være departementets rådgivende organ i estetiske spørsmål, og selvsagt også som bestyrelse for Statens kunst- og malerisamling. De fleste Stortingsrepresentantene derimot, hadde jo bare et forhold til skolen hvert tredje år, og da bare gjennom dokumenter. Men disse momentene kan ikke forklare det forhold at Budsjettkomiteen oftere støttet departementets økningsforslag enn Stortinget i plenum, som sjelden gjorde det.

Eckersbergs malerskole – en privat skole med statlig støtte

I 1862 ble det behandlet en søknad fra ”Landskabsmaler” Johan Frederik Eckersberg om en statlig støtte på 300 Spd. ”til en af ham opprettet Tegne- og Maleskole” ... ”for Herrer og Damer” ... ” mod at han aabner 4 Pladse i denne til det Offentliges Raadighed ... for begavede trængende Elever” (St.Prp. No. 4 1863:11 og 12). Eckersberg (1822-1870) var utdannet hos Gude i Düsseldorf, etter å ha fått tegneundervisning hos Johs. Flintoe ved tegneskolen i Christiania. Han vendte, i likhet med mange andre norske utenlandsbosatte kunstnere, tilbake til Norge – særlig Christiania – i 1848. Men i motsetning til de fleste andre, ble han, med unntak av noen få år, værende i Norge frem til sin død. I 1859 startet han en privat malerskole i Christiania. Det er blitt sagt at han da var den eneste maler av noen betydning som bodde i Norge. En slikt synspunkt kunne nok være den tidlige ettertidens, men senere ble det ”oppdaget” at store kunstnere som Lars Hertervig, Peder Balke og Olaf Isaachsen også levde i Norge på denne tiden. Men de fikk til forskjell fra Eckersberg liten innflytelse på sin samtid, fordi de sto utenfor det lille som var av norsk kunstliv, som i praksis begrenset seg til miljøet rundt tegneskolen og kunstforeningene i Kristiania, Bergen og Trondhjem. I hans skole var ”det alt overveiende flertall av en ny generasjon malere for kortere eller lenger tid” elever (Malmanger 1981:246).

En gjennomgang av biografien til de 63 kunstnerne som ble innkjøpt til Kunstforeningen i Kristiania 1875-85, og presentert på utstillingen ”Konfrontasjon” i 1986 (Oslo Kunstforening 1986), viser at ca halvparten av disse hadde vært elever ved denne skolen, og ca halvparten ved Tegneskolen, og mange dem (omlag tyve) begge steder. Det er relativt få, omtrent hver sjettede, som går videre ved akademiet i København, mens omtrent hver tredje har vært elev hos Gude ved et av de akademiene han var professor ved, og omtrent halvparten har vært elever ved akademier uten at Gude nevnes. Bare en av de 63 har studert ved Akademiet i Stockholm, et forbløffende lavt tall. Omtrent ti av disse kunstnerne synes ikke å ha hatt varig tilknytning til noe akademi. Mange har imidlertid vært elev hos den og den kunstner, særlig i utlandet. Eilif Petersen, Christian Krohg og Erik Werenskiold nevnes blant norske kunstnere som hatt privatelever, sogar en tid med ”malerskole” i Kristiania. Alle tallene som bygger på denne utstillingskatalogen er beheftet med en del usikkerhet. I bedømmelsen av disse tallene må det også tas hensyn til at kunstnerne var tilgodesett med et statlig stipendiesystem som ikke bare stimulerte til, men også forutsatte utdanning ved utenlandske akademier – mens en tilsvarende støtteordning ikke eksisterte for utdanning i Norge.

Det virker som Eckersberg overtok noe av den miljøskapende rolle Tegneskolens menn hadde hatt i århundrets første halvdel, skriver Malmanger (:246). Det er vel å gå for langt, fordi Eckersberg ikke på noen måte kom til å ha noen av de funksjoner som tilligger et statlig kunstråd. Men Malmanger kan vel ha rett i at unge kunstnerspirer der fant et miljø av likesinnede. Etter Eckersbergs død ble skolen drevet videre av malerne Morten Müller og Knud Bergslien, i deres navn – der Bergsliens varte lengst. Støtten på 1200 kroner i året ble gitt helt ut på 1890-tallet. Som nevnt ble det mer sporadisk og midlertidig etablert private malerskoler i Kristiania, med hjemvende akademiutdannede kunstnere som lærere, trolig som tiltak for å bedre sin økonomiske situasjon. Slike privatundervisning ble også gitt av norske kunstnere i utlandet. For eksempel synes både Harriet Backer og Kitty Kielland hovedsakelig å ha utdannet seg på denne måten, kanskje fordi de som kvinner hadde vanskeligheter med å få vanlig plass på akademiene. Her kan vel også privatøkonomisk bakgrunn ha spilt en rolle. Det er vel også mulig at deler av reisestipendiene ble anvendt for å betale for slik undervisning.

I og med søknaden fra Eckersberg måtte embedsverk og politikere ta stilling til et rent kunstnerisk tiltak, som hverken direkte eller indirekte skulle tjene virksomheter, næringer eller formål som hittil hadde vært akseptert som et statlig ansvar eller en offentlig oppgave. Søkeren antok, anfører departementet i sin budsjettproposisjon,

at der i længere Tid har været følt Savnet af en Malerskole, som afdøde Professor Dahl ogsaa i sin Tid tænkte paa at istandbringe og hvortil ligeledes den herværende Tegne- og Kunstscole gjentagne Gange ved at andrage om Bevilgning af de fornødne Midler for Oprettelse af en Kunstklasse har søgt at virke ... (Sth. Prp. No 4 1863:12)

Dahl er fortsatt nyttig som positiv referanse for andre. Når Eckersberg søker om statlig støtte, er det fordi det

altid er med med mere eller mindre Opofrelse, at en Kunstner tager saa megen Tid bort fra sit Staffeliarbeide, som et samvittighedsfuldt Tilsyn med en saadan Skole fordrer, medens den Indtægt, den bringer Kunstneren, der skal bestyre den alene, kun i ubetydelig Grad kan give ham Erstatning. (:12)

Han påberoper seg også ”Kjærlighed til Fødelandet” og et håp om at hans virke som lærer ”ikke vil blive uden Gavn for Landets Kunstudvikling”. Hans lokaler kan bare motta 15 elever i tre rom, det ene for ”Damer”, og det kan ikke gi tilstrekkelige inntekter. Med en slik støtte ville man få anledning til å ”prøve flere tilsynelatende Talenter blant de Ubemidlede, om de

vare saa begavede, at de fortjente videre Understøttelse gennem de større offentlige Reisestipendier”. Så gjøres det litt rede for praksisen med reisestipendiene:

Ansøgeren gjør herved opmærksom paa, at saadanne ikke i Broderriget eller Udlandet – saaledes som Tilfældet her i Landet – tildeles Begyndere, men kun selvstændigt uddannede Kunstnere; men at de første til Gjengjeld saagodtsom uden Bekostning havde Anledning til kunstakademisk Dannelse i Hjemmet. I et lignede Forhold har Ansøgeren tænkt sig, at Fripladserne i hans Skole ville komme til at staa, idet den, saalænge der her i Landet ikke eksisterer nogen Kunsthøjskole, hvor der foredrages Kunsthistorie, Anatomi, Perspektivlære m.v., med tilhørende Samlinger, vil kunne udfylde Savnet af en elementær Dannelsesanstalt for Kunstnere. (:12)

Her sies det vel at friplassene vil kunne gi unge talenter muligheter for å få den grunnleggende kunstutdannelse i Norge som de hittil har fått reisestipend for å skaffe seg i utlandet. Da vil virkningen både av skolen og friplassene være, at disse reisestipendiene etterhvert kunne brukes til å skaffe seg høyere kunstutdanning i utlandet. En (ikke særlig grundig) gjennomgang av de kunstnere som har fått slike reisestipend, antyder at de har bidratt til at mange av stipendiatene faktisk har skaffet seg høyere kunstutdanning takket være dem, slik tilfellet f.eks. var med billedhuggeren Christopher Borch.

Eckersberg anser miljøet i Norge for lite for en skole bare for vordende kunstnere, for i departementets fortolkning av skolens hensikt er den ... ikke at være Dannelse af vordende Kunstnere alene, men derimod fornemmelig at virke til at vække Sandsen for virkelig Kunst blandt Dilettanter, og Ansøgeren formener, at en Virksomhed i den Retning vil mere bidrage til Kunstens Fremme end nogle faa Kunstneres elementære Undervisning ... (:12)

På bakgrunn av Tegneskolens mangeårige anstrengelser for å få midler til å gi høyere kunstutdanning er det er ganske overraskende at Eckersberg ”fornemmelig” har som hensikt å skolere dilettanter, eller amatører som vi vil kalle dem, som ikke tar sikte på en kunstnerisk bane. For Eckersberg har dette sikkert vært et økonomisk spørsmål – han fikk flere elever på den måten. Men her bruker både Eckersberg og departementet dette som et kunstpolitisk argument: de manges undervisning og derav vekkede ”Sands for virkelig Kunst” vil bidra mer til kunstens fremme enn noen få kunstneres elementære undervisning. Det er altså fortsatt ikke noen god kunstpolitikk å søke å etablere en egen norsk kunstnerutdanning. I tilfellet Tegneskolen blir kunstnerutdanningen bare et anheng til håndverkerutdanningen, i

Eckersbergs skole til amatørutdanningen. I begge tilfelle går kvantitet foran kvalitet, men i begge tilfelle er det også hevingen av kvaliteten hos de mange (håndverkere og amatører) som er hovedmålet.

Undervisningsplanen som departementet presenterer har samme mønster som akademiens kunstsoler: først tegning etter ”Forlagsblad”, så etter ”fritstaaende Gjenstander, fornemmelig Gibsafstøbninger efter Antiker” og da konturtegning før man går over til skyggelegging med stigende finhetsgrader. De som vil lære seg landskapsmaleri tegner først etter malte studier med tusj og akvarell før de begynner med oljemaling, og først når de behersker det ”tillades det dem at forsøke at komponere og male egne Ideer”. De som velger figurmaleriet må være fortrolige med ”Tegning efter Gibs” før de kan begynne med å kopiere ”Hoveder i Oljefarve”. De mest avanserte får tegne efter levende modell. Dette er jo den samme undervisning for vordende kunstnere som Tegneskolen har forsøkt å få midler til helt siden 1818, men ikke har fått. Det er påfallende at en privat tegneskole med bare en lærer, som dessuten fungerte som kunstner, skulle klare å gi et tilbud som miljøet rundt Tegneskolen ikke hadde klart å få til. Årsaken kan muligens være at den kretsen av kunstnere som Tegneskolen nå hadde som lærere ikke ble ansett for å ha god nok egen kunstnerisk utdanning, eller kompetanse for å undervise.

Også i denne saken bruker departementet Tegne- og Kunstscolens direksjon som sin rådgiver. Den uttaler at Eckersbergs skole er en ”særdeles gavnlige Foranstaltning, hvorved Haandværkere og vordende Kunstnere gives Anledning til videre Uddannelse”. Den peker også på at de fire friplassene vil gi

en hidtil saagodtsom ganske savnet Anledning til ved Uddelingen af Kunstnerstipendier at erholde nogen Sikkerhed for, at Vedkommende ogsaa ere i Besiddelse af virkelig Talent for Kunsten, saa at der af Understøttelsen til dette Talents videre Udvikling kan ventes et tilfredsstillende resultat. (:13)

Den ser altså Eckersbergs skole som en slags forskole til den egentlige kunstnerutdanningen, som ved hjelp av reisestipendiene ble gitt ved utenlandske kunstakademier. Det ligger atskillig selvkritikk i at den derved sier at dens egen skoles utdanning ikke gir et godt grunnlag for å vurdere hvem som har kunstnerisk talent for å motta et reisestipend. Det er kanskje denne selvinnsikt som får den til å peke på at Eckersbergs skole burde bli en ”særskilt Classe og Afdeling” av Tegneskolen når den ble ”udstyret med fornødent Locale og Midler”.

Departementet støtter seg helt til sitt kunstråds anbefalinger. Det anser det som ”saare heldigt, at en af vore dygtigere Kunstnere har valgt at bosætte sig i Landet, og paa denne

Maade at virke for Uddannelse af Kunstsands inden samme.” Også departementet anser skolen som en forskole, som kan gi større sikkerhet når man skal velge mellom dem ”der attraa Stipendier for at uddanne sig til Kunstnere i Udlandet”. Men ikke bare det, de kan også bringe med seg fra Norge studier de har gjort av Norges natur og folkeliv ”og saaledes lettere bevare den naturlige nationale Frihed i deres Arbeider, end naar de først uddannes i Udlandet og derefter optage saadanne Studier her hjemme”. En forskole for kunstnere vil altså gjøre norske kunstneres kunst mere naturlig, fri og nasjonal. Den nasjonale tilknytning blir på denne tiden et kunstpolitisk gangbart argument.

Departementet anser det ”utvivlsoomt” at Eckersbergs skole er en ”for Landets Kunstudvikling særdeles gavnlige Indretning” som har ”Krav paa at møde Anerkjendelse fra det Offentliges Side”. Det foreslår derfor å bevilge 300 Spd. årlig til ”en af Landskabsmaler Eckersberg i Christiania oprettet Tegne- og Malerskole”, mot at han stiller fire fri plasser til rådighet for det offentlige, og at den underlegges den nødvendige kontroll fra det offentlige side.

Et flertall på 6 i Budsjettkomiteen mener at Eckersberg har, ved å bosette seg ”i Fædrelandet” og der opprettet en

en Malerskole, hvorved unge Talenter kunne faa Anledning til i Hjemmet at udvikle deres kunstneriske Begavelse, viist saamegen Hengivenhed for sin Kunst og saamegen Kjærlighed for dens Udvikling i national Retning (Indst. S. No. 65:269)

at det er ”stærk Opfordring” for Stortinget til å støtte ham. Det er desto mer grunn til det, fordi man ”muligens” vil bidrag noe til at ”vore udmærkede Kunstnere ikke skulde tvinges til at søge Ophold i fremmede Lande”. Komiteens argumentasjon er i sin helhet nasjonalistisk: utdanning i Norge, nasjonal kunst, og kunstnerisk virke i Norge. Noen motargumentasjon eller mindretallsinnstilling forekommer ikke. Stortinget slutter seg til innstillingen.

Det blir Tegneskolens direksjon som får som oppgave å gi departementet (?) råd om hvem som skal få de fire fri plassene hvert år, på samme måte som den siden 1840 har innstillet på hvilke kunstnere som skal tildeles reisestipendier til utlandet.

1866

I forslaget til statsbudsjett for terminen 1866-1868 betegnes Tegneskolen som ”Christiania offentlige Tegne- og Kunstscole”. Av forslaget fremgår det at departementet har bedt skolens direksjon å vurdere en deling av skolen i to – en håndverksrettet og en mere ”videnskabelig og kunstmæssig”. Den første delen skulle så Christiania kommune ta ansvar for, ”dog med et

passende offentligt Tilskud i Lighed, med hvad der er tilstaaet flere af de andre større Kjøbstæder”. Den andre delen skulle forbli statlig. Da ville også problemet med å skaffe håndverkerutdanningen egne lokaler falle bort for statens del. Denne løsningen setter skolens direksjon seg mot, fordi den ”høiere, videnskabelige og kunstneriske” del av undervisningen ville komme til å savne ”sin nødvendige Basis i den lavere mere elementære Deel, der først maa gennemgaaes mere eller mindre fuldstendig af Enhver, der vil søge Uddannelsen i den høiere” (Sth. Prp. No 3, Litr.A:19). Direksjonen vil utsette avgjørelsen om en deling av skolen inntil det er klart om håndverkerlovens bestemmelser om obligatorisk tegneutdannelse for håndverkere blir avvirket, og om det blir etablert et polyteknisk institutt som vil gi en del av den undervisning som nå gis ved skolen. Med det siste introduseres en problemstilling som skulle påvirke Statens politikk overfor skolen i henved 20 år.

Departementet lar foreløpig riset stå bak speilet – planen om deling ”bør haves for Øie for det Tilfælde, at Kommunen vægrer sig for at forhøie sit Tilskud til Skolen”. Det foreslår samme bevilgning som foregående termin, til hvilket hverken komiteen eller Stortinget har noe å bemerke.

Departementet foreslår også for denne perioden 300 Spd. årlig til Eckersbergs Malerskole, da, ifølge direksjonen for Tegne- og Kunsts skolen, ”erfaring tilfulde har godtgjort, hvilken særdeles gavnlige Indflydelse denne Tegne- og Maleskole har havdt i forskjellige henseender” (Indst. S. No. 42:86). (Om Eckersbergs skole, se Sth. Prp. No 3, A. 1866:164)

1869

Dette er den siste perioden da Stortinget bare er samlet hvert 3. år og gir bevilgninger tre år fremover. Siden møtes det hvert år.

Med henvisning til at ”der anstilles Overveielser om en forandret Plan for denne Indretning, som antagelig vil medføre forøgede Udgifter”, men at de bør søges tilveiebragt ved en ”Forhøielse af Christianias Kommunes Bidrag”, foreslår departementet uforandret bevilgning til Tegneskolen, noe både komite og Storting slutter seg til uten merknader. Også Eckersbergs malerskole får samme støtte som under forrige behandling.

Året etter denne behandlingen, som skjer i 1868, vedtar regjeringen en radikal endring i skolestrukturen når det gjelder teknisk undervisning. To kommunale representanter har vært med i utarbeidelsen av nye vedtekter for skolen. Tegneskolene blir til statlig støttede kommunale tekniske skoler. Den kongelige Tegne- og Kunsts skolen blir delt i to. Den ene delen skilles ut og går over til å bli en rent teknisk skole, som drives av kommunen med

statlig støtte. Den andre delen blir til Christiania Tegneskole, som drives av staten, med komunal støtte. I vedtektenes § 1 heter det at

Skolens Hovedformål er å meddele håndverkere utdannelse i den for deres fag nødvendige tegning. (Departements-Tidende No. 14. 5. April 1869:209 ff.)

Skolen gis navnet ”Christiania Tegneskole”. Oppgaven som kunstselskap borttfaller, og sammen med den også ordningen med medlemskap. Skolen får en bestyrelse med 5 medlemmer, hvorav tre oppnevnes av departementet og to av kommunen, med en ”Forstander” som ansatt direktør. Blant de departementsoppnevnte skal det være minst en arkitekt, blant de kommunaloppnevnte minst en håndverker. Av kommentarene fremgår det at forslaget også innebærer at skolen ikke lenger skal være noe rådgivende organ for departementet. Den oppgaven blir delvis overført til en nyetablert og fra Tegneskolen selvstenig bestyrelse for Nasjonalgalleriet. Men inntil videre skal de tre som er oppnevnt av departementet i skolens bestyrelse også fungere i bestyrelsen, eller ”rådet” for Nationalgalleriet, og de to institusjonenes bestyrelser skal ha samme formann, dvs. en som er utnevnt av departementet. Dette er grunnen til at det i noen år fremover kommer til å sitte en arkitekt i Nasjonalgalleriets styre. Disse ordningene fører til at det blir færre kunstnere i det statlige kunstrådet, for i Nasjonalgalleriet sitter det de første årene bare én kunstner. Skolens lærere fortsetter i noen grad å være rådgivere for departementet i saker av teknisk betydning.

En annen endring av stor prinsipiell betydning er at det nå innføres skolepenger, men med adgang for bestyrelsen å gi friplasser.

Var Tegneskolens bestyrelse et reelt fungerende kunstråd og kunstselskap?

Tegneskolen bestyrelse hadde som statlige kunstråd sin faste kjerne på følgende områder:

- godkjenne planer for offentlige bygg, særlig om skoler og kirker
- utvikle standardplaner for enklere kirkebygg (fra 1822)
- godkjenne planer for restaureringer av eldre bygg (senere overtatt av Riksantikvaren)
- godkjenne mesterprøver og svenneprøver for håndverkere (fra 1822)
- være bestyrelse for Nationalgalleriet (fra 1837), herunder også ha ansvar for biblioteket
- innstille på hvilke kunstnere (heri inkludert arkitekter) som skulle bli tildelt reisestipendier (fra 1840)

- innstille på hvilke kunstnere som skulle få tildelt midler fra ”Toldkasserer Schäffers Legat” fra 1851
- innstille på hvem som skulle få friplasser ved Eckersbergs Malerskole (fra 1863)

Men også i andre spørsmål fungerte bestyrelsen som det statlig kunstrådet, som var identiske med det norske ”kunstselskap”. Det var den instans som departementet bl.a. rådførte seg med i spørsmål som bevilgning av støtte til private malerskoler, og godkjenning av tegneskoler som skulle få statlig støtte. Parmann nevner at Flinto leverte tegninger til stakitt rundt Christiania kirkegård, til stoler i kongelosjen i Vår Frelsers Kirke og alterkannen til samme kirke, nye likvogner og kronen til kong Oscars kroning i 1845. Mellom 1834 og 1841 leverte den også mønstertegninger for produkter som kunne fremstilles av håndverkere landet rundt. Det er uklart for meg om dette var oppgaver Flinto eller andre utført privat (han hadde jo bare en deltidsstilling ved skolen) eller om han gjorde det på skolens vegne og vederlagsfritt. Noe av det står iallfall nevnt i skolens årsberetninger.

Skolen hadde følgende direktører frem til 1869:

1818 – 1832	General Benoni Aubert
1832 – 1835	Oberstløytnant Kjerulf
1835 – 1842	Stiftsprost Edvard Munch (malerens bestefar)
1842 – 1848	Statsråd Hermann Foss
1848 - 1851	Statsråd S. A. W. Sørensen
1851 – 1863	General Theodor Broch
1863	Professor Hansteen
1863 – 1869	Statsråd Harald Wergeland

Samtlige direktører var altså menn i statlig stilling, ingen av dem var hverken kunstnere, arkitekter eller ”videnskabelige Kunstkjennere”. De var blitt medlemmer av bestyrelsen i kraft av § 14 i vedtektene fra 1822, som foreskrev at bestyrelsen kunne ”optage een eller nogle indsigtfulde Kunstskere” som medlemmer, uten krav til å fremlegge noen dokumentasjon av sin innsikt i kunst. Det ser ikke ut til at det er andre enn de som ble direktører som ble innvotert i denne kategorien. Det ble altså etablert en spesialparagraf for å rekruttere inn direktører utenfra kretsen av kunstnere og vitenskapelige kunstkjennere.

Som ”videnskabelige Kunstkjennere” ble innvotert noen få, og stort sett de som også hadde undervisning ved skolen. Professor C. E. Steenbloch og statsfysikus Frederik Holst ble medlemmer i 1822, den første foreleste i klassisk mytologi, den andre i anatomi. Emil

Tidemand, som skrev meget i avisene om kunst, søkte to år på rad om medlemskap, men fikk ikke sin litterære produksjon godkjent som kvalifiserende for medlemskap som vitenskapelig kunstkjenner. Å velge ham inn som kunstelsker var åpenbart ikke aktuelt.

Hvilke billedkunstnere var medlemmer av kunstselskapet i 1869? Det var overraskende få: det var bare landskapsmaleren Johan Frederik Eckersberg (fra 1850) og billedhuggeren Christopher Borch (også fra 1850), begge for en tid lærere ved skolen. Eckersberg drev fra 1859 sin egen malerskole, han var altså medlem av det samme kunstråd som ga hans egen skole støtte. Også tegnelæreren ved skolen, David Arnesen var medlem, og det måtte han være ifølge vedtektene. De øvrige medlemmer av bestyrelsen i 1869 var arkitektene Nordan og Christie, statsråd Irgens, antikvar Nicolaysen, B. Chr. Arntsen, og professorene Kierulf og Christie. Bestyrelsen hadde sluttet å fungere som kunstselskap, og representerte stort sett bare de ansatte lærerne og eksterne forelesere, samt de ”kunstelskere” som var skolens direktører.

De malere og billedhuggere som hadde vært medlemmer av kunstselskapet etter 1818 var Jacob Munch (lærer ved skolen, til 1837, da han døde), Heinrich August Grosch (skolens første lærer, til 1840, da han gikk av for høy alder), Johannes Flintoe (fra 1837 og frem til 1851, og som var lærer ved skolen), Thomas Fearnley (fra 1838 til 1840, da han døde), Joachim Frich (fra 1841 til 1857, lærer ved skolen), Adolph Tidemand (fra 1842 til 1849, da han meldte seg ut), I.C. Dahl (fra 1844, som aldri tok sete i bestyrelsen og aldri var lærer), billedhuggeren Hans Michelsen (fra 1844 til 1851, som hadde ønsket å bli lærer ved skolen, men ikke ble det), Johan Frederik Eckersberg (fra 1850, en tid lærer ved skolen, til 1869), billedhuggeren Hans Hansen (bare i 1858, han døde rett etter å ha blitt engasjert som lærer etter Frich), og billedhuggeren Christopher Borch (fra 1850 til 1869) (Parmann 1970).

Denne listen er ikke imponerende, sett i forhold til de vi senere har regnet som Norges fremste kunstnere på den tiden. Den viser at bare en liten, synkende del av datidens fremtredende norske kunstnere ble medlemmer av det eneste norske kunstselskapet. Selv blant de som bodde i Norge var få medlemmer. Og de som ble medlemmer, ble det primært som lærere ved skolen. Vi vet at et par andre søkte, men de ble enten avvist, som Stoltenberg, eller fant opptaksvilkårene uakseptable, som Balke.

Vi finner altså ikke f.eks. Arbo, Benetter, Bodom, Bøe, Baade, Bergslie, Cappelen, Gude, Hertervig, Isaachsen, Müller, Nielsen (Amaldus) eller Sundt-Hansen som medlemmer, selv om de bodde i Norge deler av denne tiden. Dette er så påfallende at det må ha en rimelig forklaring. Forklaringen kan være at disse kunstnerne ikke vil delta i samme kunstselskap som kunstnere de holdt for å være svakere eller lavere anerkjente enn dem. Å søke om

medlemsskap ville være å innrømme selskapet en høyere kunstnerisk anerkjennelse enn dem selv.

I tillegg til disse ble det opptatt som medlemmer flere arkitekter, som også fungerte som lærere ved skolen. Først og fremst er det en av skolens initiativtakere, Linstow, som var lærer og sekretær ved skolen fra 1818 helt frem til han i protest søkte avskjed i 1840. Den mest kjente forøvrig er Grosch jr. – Christian Henrik Grosch – som ble lærer allerede i 1824 og medlem som kunstner fra 1827. Han var lærer ved skolen helt frem til 1865, ved siden av sin meget omfattende praksis som arkitekt. Senere, i 1840, kom Johan Henrik Nebelong inn i bildet. Alle disse tre hadde sentrale roller som lærere ved skolen, samtidig som de var landets ledende arkitekter med store oppgaver. Senere, etter 1869, skulle arkitekten Herman Major Schirmer spille en viktig rolle i skolen. Landets ledende arkitekter var altså med i bestyrelsen, men ikke landets ledende billedkunstnere. Mer enn andre lærere var nok arkitektene klar over nødvendigheten av den håndverksutdanningen som skolen ga. Den var jo en forutsetning for å få reist de byggene de tegnet. Om de også talte skolens sak når det gjaldt den ”høiere” kunst kan ikke bedømmes ut fra det materialet dette notatet bygger på.

Mellom 1822 og 1869 var miljøet ved Tegneskolen – dens lærere trolig mer enn de innvoterte medlemmer forøvrig – aktivt med i etableringen av flere nye institusjoner innenfor kunst- og kulturlivet. Det gjelder Christiania Kunstforening (1836), Nasjonalgalleriet (1837) og Foreningen til Norske Fortidsminnesmerkers Bevaring (1844, med Frich, Nebelong, Flintoe og Tidemand i styret). Parmann påpeker at også fenomener som byplanråd, reguleringsvesen, skjønnhetsråd, godkjenning av offentlige bygg, teknisk utdanningsvesen og den selvstendige håndverksutdannelse vokste ut av skolen (:203).

Uten statlig kunstscole

Situasjonen etter 1869 er at staten ikke lenger i egen regi driver noen form for utdanning rettet mot de som ønsker å bli malere eller billedhuggere, ut over den helt elementære tegneundervisningen. Hvorfor endret staten sin politikk på dette punkt? Svaret kan være meget enkelt: embedsmenn og politikere finner ut at skolen aldri har vært en kunstscole, og iallfall av liten betydning for rekrutteringen av unge norske menn til kunstneryrket som malere og billedhuggere. De ser jo at skolens bestyrelse og lærere i liten grad er personer med kunstnerisk anerkjennelse, samtidig som de som ønsker å bli kunstnere, søker seg til anerkjente kunstnere som lærere, og da nødvendigvis i utlandet.

Staten støtter fortsatt Eckersbergs kunstscole, og den støtter fortsatt unge talenter med reisestipendier og norske kunstnere deltakelse på store internasjonale utstillinger –

Verdensutstillinger og Nordiske utstillinger. Og statens menn ser at rekrutteringen av malere og billedhuggere bare blir større. Det er denne økte rekrutteringen som i løpet av få år, stikk i strid med det som må ha vært de politiske ambisjoner, skal bidra til å gjenreise Tegneskolen som kunsthøgskole. Det er vanlig å mene at det er billedhuggeren Julius Middelthun, lærer fra 1869, som har gitt det kunstneriske nivå som gjorde dette mulig. Det økende antall malere og billedhuggere som utover på 1870-årene etterhvert vender tilbake til Norge skaper et miljø som har kunstneriske forutsetninger for å drive en mer tiltrekkende og respektert kunsthøgskole. Men det er nok utdanningsbehovene til den fremvoksende kunstindustrielle bevegelse som først og fremst bidrar til at Stortinget etterhvert igjen satser på Tegneskolen, men da under et annet navn: Statens Håndverks- og Kunstindustriskole. Mot århundreskiftet er det først og fremst norsk kunstindustri produkter som kommer til å hevde seg på verdensutstillingene, og ikke lenger malernes.

1871

Sommeren 1870 dør Hans Fr. Eckersberg, og landskapsmaleren Morten Müller ønsker å fortsette hans private ”Malerskole”, ”som har vist sig saa nyttig for vor unge Kunsts Udvikling i Hjemmet” (Sth. Prp. No 1 A 1871:8). Han søker derfor Kirke- og Undervisningsdepartementet om at den støtten på 300 Spd. årlig som tidligere er gitt Eckersberg blir overført til ham, på samme vilkår. Departementet rådfører seg nå med Nasjonalgalleriets nye bestyrelse, som ikke uten videre vil la Müller overta bevilgningen. Den påpeker at han fikk støtten, ikke for å starte skolen, men som en ”Anerkjendelse af Eckersbergs fortjenstlige Virksomhed ved den allerede i flere Aar bestaaende af ham grundlagte Undervisningsanstalt”. Først når Müller, i likhet med Eckersberg, har klart å samle om seg ”den ikke ganske lille Kreds af Elever, som i Eckersberg søgte ikke blot den fremragende Kunstner, men ogsaa den udmærkede Lærer” bør det kunne bli tale om å støtte hans malerskole. Dessuten tilføyer bestyrelsen at den selv arbeider med en plan for å få etablert en Malerskole, formodentlig i samarbeid med Tegneskolen (som den altså i praksis også er bestyrelse for).

Men noen slik plan fremkommer ikke, og departementet ønsker at en bevilgning ”til at vedligeholde en Skole, der er beregnet paa at meddele vordende Kunstnere det første Grundlag i Malerkunsten”, enten denne skole er privat eller offentlig. Den foreslår derfor avsatt midler til ”Vedligeholdelse af en Malerskole i Kristiania i Lighed med den af afdøde Landskabsmaler Eckersberg oprettede og bestyrede”. Müller blir ikke nevnt i forslaget.

I ”Budgetkomiteen” vinner imidlertid Müller frem, og blir foreslått som mottaker av bevilgningen (Indst. S. No 50 1871: 144 ff.). Komiteen går ut fra to forutsetninger, nemlig at der kan være en Trang hos Flere, som ere udrustede med Kunstnerkald eller ialfald med Følelsen af et saadant, at kunne finde Anledning til her i Hjemmet at modtage ialfald den første Veiledning og Uddannelse,

samt at det

derhos med Hensyn til den bildende Kunsts Udvikling i en Retning, som ikke bliver fremmed for vort hjemlige, nationale Element, har sin Vigtighed at se Kunstnere bundne til Hjemmet og deres Elevers eller de begynnende Kunstners Uddannelse her ledet af dem.

For det første vil man at det skal være et utdanningstilbud i Norge for dem som føler et kunstnerkall, og for det andre vil man at den kunsten de kommer til å lage får et nasjonalt preg. Begge deler forutsetter at det bor kunstnere ”i Hjemmet”, dvs. norske kunstnere bosatt i Norge.

Komiteen utber seg en redegjørelse fra Morten Müller, som kan fortelle at han allerede er kommet i gang med skolen, og har 16 elever, som hver betaler 5 Spd. i måneden. Han har søkt å

bringe den nærmere til den systematiske akademiske Udvikling, Kunstnerne enten som Figur- eller Landskapsmalere erhverve i utlandet, og spesielt i Düsseldorf, hvis Akademie jeg har gjennomgaaet

For å forestå undervisningen i figurmaleri har han engasjert en ”Figurmaler, for tiden Hr. Knut Bergslien, til at undervise og uddanne de Elever, der spesielt velge Figurfaget”, mens han selv tar seg av undervisningen i ”Landskabsfaget”. Den elementære undervisningen deltar de begge i, og det undervises likeledes i anatomi og perspektiv.

Müller tillater seg også å polemisere mot tanken om en malerskole i offentlig regi, idet han påpeker at den ville koste Staten betydelig mer enn bevilgningen til en privat.

Komiteen er overbevist – den innstiller på en overføring av bevilgningen på 300 Spd. årlig til Müller, men øker antallet friplasser fra fire til fem, og opprettholder kravet om det ”fornødne” tilsyn fra ”det Offentliges Side”.

Dette reiser en liten diskusjon i Stortinget (Stortingstidende nr. 30 1871:233 ff.). Jaabæk (som også ble kalt ”Neibæk”) er i mot, og påpeker at Eckersbergs enke har fått en

årlig pensjon på 120 Spd. En annen viser til at Nasjonalgalleriets bestyrelse, som er ”den eneste herværende kunstforstandige Korporation”, har frarådet bevilgningen gitt til en bestemt person. Flere fant departementets forslag uheldig, fordi en malerskole eller et ”Malerakademi” i offentlig regi bare ville vokse, og kreve stadig større utlegg. Men skolens betydning som ivaretaker av ”det nationale Element” ble understreket, og at bevilgningen var en ”billig Maade at knytte Landets Kunstnere til Landet selv, medens de ellers vilde drage ud i fremmede Lande”. Kunne man nå ”fremhjælpe Malerkunsten for en saa billig Penge, som 300 Spd.” var den sum ikke noe å si på.

Men flertallet var for. Friplassene kunne komme ”vore fattige Genier omkring i Landet til stor Nytte, og derigjennem blive til Gavn for Nationen i Almindelighed.” Skolen ville være et ”fast Tilknytningspunct mellem det Nationale og kunstnerisk Fremstilling”. Både for den ”nationale Udvikling af en selvstændig Kunst og for dem herhjemme, som følte hos sig en kunstnerisk Trang” måtte det være godt at det her fantes et ”Undervisningsinstitut”. ”For Staten var det heller ikke en uvæsentlig Sag at have et saadant Etablissement”. For det er jo slik, mente Stortingets president, at

Der jo ofte viste sig blandt de ubemidlede Klasser Glimt af kunstnerisk Begavelse, og for Staten maatte det da være glædeligt, at disse Genier ikke hele sin Tid blev liggende i Puppen, men kunde komme til at utvikle sig.

Stortingspresidenten viser til kunstnerbrødrene Bergslien fra Voss, som var ”Børn af fattige Husmandsfolk”, men som måtte vandre ut. Fordelen med en malerskole var at slike som dem, ”ved et saadant Institut” ville ”faa et Vink, om det for dem vilde bære frem eller ikke i kunstnerisk Retning”. Skolen ville altså bidra til å skille ut talentene, ikke minst de som kunne få tildelt reisestipendium. Presidenten hevdet også at bevilgningen til denne malerskolen ”er det eneste Beløb, som den norske Stat giver til Kunstens Understøttelse”. Riktignok hadde Nasjonalgalleriet også støtte, men det var ”sammenknyttet med Tegneskolen”, og denne skolen hadde også en ”anden Opgave, end at uddanne Kunstnere”. Det var altså Norges bidrag til ”Kunsten”, mener presidenten, men må legge til: ”hvis man da ikke regnede med de Stipendier, som enkelte Kunstnere kunde erholde”.

Johan Sverdrup ga i et kraftig innlegg full støtte til komiteens innstilling. Bevilgningen til Eckersbergs skole var gitt i

den fulde Erkjendelse af, at det var ønskeligt, at der havdes Adgang til kunstnerisk Uddannelse i vort Land, at den Side af vort Liv ogsaa kom til sin Ret. Derfor tog Staten i sin Haand og værnede om de Spirer, som viste sig. Spørqsmaalet var virkelig altsaa

alene dette: Naar man havde erkjendt, at Staten burde træde til, naar man havde skabt en Skole, var der da Grund til at ophøre med at give et passende Bidrag, fordi Skolens Bestyrelse var gaaet over i andre Hænder?

Selv om Eckersberg kanskje var en større kunstner enn Müller, antyder Sverdrup, var det kyndigheten i det å drive en skole som var viktig. Derfor, mente han, ”saalænge indtil man kunde faa oprettet en større Kunstanstalt i vort Land, burde man ikke slippe det Grundlag, som var lagt”. Sverdrup avviste også Jaabæks betenkning når det gjald pensjon – den hadde enken fått fordi Eckersberg var en god kunstner, ikke fordi han hadde bestyrt en malerskole.

Komiteens innstilling ble vedtatt mot tre stemmer. Vi skal se at Sverdrup også ved andre anledninger argumenterer for statlige bevilgninger til kunstformål ut fra en pragmatisk tankegang.

Morten Müllers malerskole, som senere blir kalt Müllers og Bergsliens malerskole, og senere bare Bergsliens malerskole, beholder sin statlige støtte i over 20 år. Men etterhvert går elevtallet ned, og Tegneskolen skal fra midten av 1870-tallet i stadig større grad ivareta en grunnleggende kunstnerutdanning, ved siden av andre oppgave. Den private malerskolen mister sin statsstøtte i 1900 (?).

1872-74

Frem til 1873 fikk Tegneskolen fortsatt 3200 Spd. i årlig støtte, selv om driften skulle være billigere etter den nye ordningen, bl.a. med lavere lærerlønninger. Begrunnelsen hadde vært at skolen måtte nedbetale en gjeld på 2000 Spd. som skolen hadde pådratt seg, og som måtte dekkes fra skolens regulære inntekter. I 1873 skar imidlertid Stortinget bevilgningen ned til 2600 Spd., fordi skolen hadde lagt seg opp en egenkapital på 800 Spd. Skolen kan fortelle om stadig økning i søkningen til skolen, og at flere og flere blir avvist, selv om skolen har økt sin kapasitet til 350 elever. En stadig større del av elevene kommer fra andre byer enn Christiania, hvis andel nå ligger omtrent mellom 1/3 og 2/5. Ved siden av den sedvanlige aftenundervisningen, begynner skolen etthvert også med dagundervisning, og endog sommerundervisning. For 1874 foreslår departementet igjen 3200 Spd., noe Stortinget godtar.

1875

Det kommer i år et nøddrop fra skolen til myndighetene, særlig fordi de nedskårne lærerlønningene truer rekrutteringen av kvalifiserte lærere. Kostnadene er økt på grunn av økt elevtall og økte priser. Lærerne, påpeker skolen, er dels teknisk utdannede menn – det er de to

arkitektene Nordan og Schirmer, og tre ingeniører – og dels kunstnere, og her nevnes billedhuggeren Middelthun, malerne Bruun, H. Pedersen og Thurmann, samt tegnelærerne Arnesen og Chr. Pedersen. Mens begge arkitektene er kjente navn med viktige bygninger bak seg i Christiania, er det av kunstnerne bare Julius Middelthun som har et navn i norsk kunsthistorie. For de dyktigste av sine lærere, skriver bestyrelsen, vil ”en mere lønnende og i visse Henseender behageligere privat Virksomhed” stå åpen, og det vil være ”meget vanskelig, for ei at sige umuligt” å erstatte dem med like dyktige lærere (Sth. Prp. No 1 A 1875:7) . Det er dobbelt viktig for skolen å ha lærere som er fremragende i sitt fag, fordi skolen skal være ”en art Mønsterskole for de øvrige Tegneskoler i vort Land, og derhos selv skal uddanne Lærere i Tegning”, og det er ”den elementær Tegneundervisnings Opgave at uddanne Haandværkernes Smag” og ”den hele Kunstindustries Opsving beror herpaa”. Noen hundre ”Dalers” tillegg til lærerlønningene ”ere vel anvendte Penge, der med Tiden mangedobelt ville gjenvindes”. Skolens kasserer er også kasserer for Nationalgalleriet.

Som så ofte før slutter departementet seg til skolens argumentasjon, og foreslår samme beløp bevilget som skolen ber om, 4000 Spd. ”Hvis den Kongelige Tegneskole, der saavidt muligt bør virke som en Mønsterskole, skal kunne sikre sig de bedre Kræfter” antar den at man ikke vil kunne unngå å øke lærernes lønninger (:9).

Budsjettkomiteen støtter den foreslåtte økning i bevilgningen. Ikke bare det, men Johan Sverdrup har henstilt til komiteen om å foreslå en anmodning til Regjeringen om å ta under ”Overveielse”, hvorledes den kongelige tegneskolen kan ”blive at omdanne til en Kunst- og Tegneskole, samt i den Anledning at forelægge næste Storting Forslag”. Han kan endog vedlegge forslaget sitt en ”Plan til et Akademi for Haandværk og Kunst at oprette i Christiania som tidsmessig Udvidelse av den bestaaende offentlige Tegneskole”. Denne planen har den Dresden-utdannede arkitekten Herman Major Schirmer utarbeidet på privat initiativ. Han ble ansatt som lærer i bygningsklassen i 1873 (Parmann:208). Komiteen uttaler at ”et følt Savn viide afhjælpes, om Skolen kunde udvides, saa der sattes et høiere Maal for den” (Indst. S. No 69 1875:281).

Både forslaget om den økte bevilgning og om å få utredet skolens utvidelse til en ”Kunst- og Tegneskole” går enstemmig gjennom i Stortinget:

Regjeringen anmodes om å ta under overveielse, hvorledes den Kongelige Tegneskole i Kristiania under forutsetning av et passende bidrag fra Kristiania kommune hensigtsmessigst blir å omdanne til en Kunst- og Tegneskole, samt i den anledning å forelegge neste Storting forslag. (Parmann:209).

Det har skjedd en kursendring – ”Kunst” er blitt viktig – men for hva? Det vises til behandlingen av søknadene om støtte til kunstindustrimuseet og til kobberstikk- og håndtegningsamlingen.

Regjeringen nedsetter ganske raskt en kongelig kommisjon for å utrede skolens fremtid, og den leverer sitt forslag året etter. Kommisjonen hadde følgende medlemmer: Ekspedisjonssjef Oppen, kunstneren og professoren Hans Gude, den nyansatte professor i kunsthistorie Lorentz Dietrichson, historiemaleren Peder Nicolai Arbo (som nylig var blitt medlem av Nasjonalgalleriets bestyrelse), billedhuggeren Julius Midthun (lærer ved Tegneskolen), byggmester Binneballe, Tegneskolens forstander dr. A. S. Guldberg og arkitekt Herman Major Schirmer. Det tar imidlertid en god del år før Stortinget får til behandling et forslag om en ny plan for tegneskolen. Her skal kort presenteres noen trekk i utviklingen av saken.

Kommisjonen fremla sitt forslag allerede i 1876. Det innebar en radikal utvidelse av skolens virksomhet (Sth. Prp. No 1 1883:15). Den skulle utdanne

- 1) Landskaps-, figur- og dekorasjonsmalere
- 2) Billedhuggere og ornamentbilledhuggere
- 3) Tegnelærere og –lærerinner
- 4) Arkitekter
- 5) Bygningsteknikere
- 6) Maskinteknikere og berg- og realfagsstudenter når det gjaldt tegning
- 7) Andre håndverkere både på lavere og høyere nivå
- 8) Og dessuten gi elementær tegneundervisning for den store masse av arbeidere og håndverkere

De fem første utdanningene skulle ha både dag- og aftenundervisning, de siste bare aftenundervisning. Forslaget ville innebære at skolen skulle ta ansvar for en stor del av den høyere tekniske utdanning i Norge, i tillegg til utdanning av kunstnere, tegnelærere og håndverkere. Den skulle også være en normalskole for hele landet, og en lærerskole for utdanning av lærere ved landets tegneskoler. For å ivareta dette foreslo kommisjonen skolen delt i to: en grunnskole og en fagskole. Fagskolen skulle ha tre sideordnede klasser: arkitektklasse, malerklasse og billedhuggerklasse. Alle de høyere utdanningene skulle skje innenfor denne tredelte klasseinndelingen.

Kunstpolitisk reiste det seg to sentrale spørsmål ved omdanningen av skolen. Det første var om håndverket skulle få sin selvstendige utdanning med en egen klasse, eller – slik

kommisjonsflertallet mente – være integrert i fagskolens tre klasser. Denne konflikten mellom håndverk og billedkunst skulle bli et gjennomgående tema i norsk kunstutdanning i alle år siden. Alle høringsinstanser støttet kommisjonens mindretall, det vil si billedhuggeren Julius Middelthun, om en mer uavhengig stilling for håndverksutdanningen. Men i 1870- og 80-årene ble dette spørsmålet nesten borte i forhold til et annet, nemlig om organiseringen av teknisk utdanning i Norge. Inntil da kan vi si at nesten all almen sivil teknisk utdanning i Norge hadde ligget til tegneskolene – den statlige og kommunalt støttede i Kristiania og de 10 kommunale og statsstøttede i landets største byer. Behandlingen av forslaget om reorganisering av tegneskolen ble nå utsatt, fordi regjeringen i 1878 (?) nedsatte en annen kommisjon som skulle utrede spørsmålet om teknisk utdanning i Norge. Denne kommisjonen fremla i 1880 et forslag med tre hovedpunkter:

- 1) Etablering av en teknisk høyskole, inklusive arkitektutdanning – den som senere skulle bli til Norges Teknisk Høgskole i Trondheim.
- 2) To-årige tekniske dagskoler
- 3) Tekniske aftenskoler, i praksis en omdannelse av de tidligere tegneskolene

Dette grep direkte inn i Tegneskolens planer, og det ble i flere runder foretatt vurderinger av hvordan de to kommisjonenes forslag kunne forenes. Det var den tekniske kommisjonens mønster som vant frem mot 1883. Det viste seg at tiden og den teknologiske utvikling hadde løpt fra synet på tegnekunsten som grunnlag for teknisk utdanning. Ikke bare måtte Tegneskolens planer fra 1876 reduseres, den tapte også flere av de oppgaver den hittil hadde hatt. Utdanningen av arkitekter ble definert mer som en teknisk enn en kunstnerisk utdanning, og senere lagt til den tekniske høyskolen. Vi skal se at heller ikke den planlagte høyere utdanningen av malere og billedhuggere skulle bli realisert.

1876 – 1879

Mens departement og Storting venter på den endelige innstillingen som skolens organisering, står den statlige bevilgning i disse årene stille, når unntas en mindre økning til å dekke økte utgifter til biblioteket. Skolen øker stadig sin virksomhet, og har bl.a. etablert et dagkurs for ”Lærerinder”. Ved siden av den tradisjonelle aftenundervisningen, gis det også dagkurs for menn og sommerkurs.

1880

Mens skolen fortsatt venter på en avgjørelse når det gjelder sin organisasjonsform, øker søkningen av elever. I sitt forslag til budsjett for 1880 opplyser bestyrelsen at den bare har kunnet ta i mot 350 av 700 søkere til aftenundervisningen (Sth. Prp. No. 1 A 1880:89). Årligårs avvises omkring 300 elever, og de som kommer inn, gjør det gjerne etter først å ha søkt flere ganger. Dermed blir elevene eldre når de kommer inn, og de har da, ifølge bestyrelsen ”tabt meget av den tidligere Ungdoms Lærelyst og Lærevillighed” og fullfører ikke elementærundervisningen, og kan derfor heller ikke fortsette i fagklassene. Derfor blir ”Bygnings- og Haandværksklasserne” kun halvt fylt med elever, mens ”Forberedelsesklasserne” er overfylte. Skolens kapasitet på elementærtrinnet må derfor økes. I påvente av den endelige behandling av reorganiseringsforslaget fra 1875 ber skolen om midler til å etablere to nye elementærklasser, og en økning av statens tilskudd med 7 200 kroner fra 16 800, derav 3600 kroner som engangstilskudd til inventar – altså en sterkere økning enn noen gang før.

Departementet søker å imøtekomme skolen, og foreslår søknaden imøtekommet, noe som også innebærer at kommune må øke sitt bidrag. Det ønsker også å avvende den endelig avgjørelse om skolens fremtidig organisering, fordi ”baade den tekniske Undervisning og Tegneskolen begge ere organiske Led blandt Foranstaltningerne til Ophjælpelse af Landets Haandværk og Industri”. Det ser altså her ut som om departementet ikke tenker skolen som et fremtidig ledd i en kunstutdanning, slik bl.a. miljøet rundt Lorentz Dietrichson gjør.

Budsjettkomiteens flertall innstiller omtrent slik departementet har foreslått, noe Stortinget slutter seg til mot 29 stemmer. Mindretallet ønsker ikke å øke bevilgningen til skolen før organisasjonssaken er behandlet og skolens fremtidige oppgaver avklart. Det utspiller seg en kort debatt i Stortinget. Presidenten, som også tilhører flertallet i budsjettkomiteen, repeterer hva han mener hele tiden har vært skolens viktigste oppgave: ”hjælpe Haandværkerne til den Tegnekunst som er uundværlig for dem” .... ”fremelske og hjælpe frem paa de første Skridt Talenter i andre Retninger i vort Land, og at aapne Adgang for Bergstuderende og Ingeniører til der at erholde en videregaaende Tegneundervisning” (Stortingstidende 1880:543). Han understreker at det er ”de høiere Klasser, som berettiger Skolen til at være en Statsskole”, mens elementærklassene vesentlig vil komme håndverkerstanden til gode, noe som berettiget de større tilskudd fra kommunen.

Knut Bergsliens Malerskole

Denne skolen, som Eckersberg startet i 1859, og som fikk en statsstøtte fra 1863 på 300 Spd. (eller 1200 kroner) som har stått stille alle år siden, søker for 1880 om et ekstraordinært bidrag på 400 kroner til utstyr. Elevtallet har gått ned, i tillegg til de fem med friplasser er det bare fem andre, hvorav bare et par har betalt skolepenger (Sth. Prp. No. 1 A 1880:91). Nasjonalgalleriets bestyrelse har etter en undersøkelse anbefalt skolen til fortsatt støtte, og sterkt understreket behov for fornyelse av dens undervisningsmateriell. Departementet foreslår fortsatt bevilgning til skolen, men ønsker ikke å gi noe tilskudd nytt nytt materiell.

Budsjettkomiteen følger departementets forslag, noe Stortinget slutter seg til uten debatt. I en rekke år fremover fortsetter skolen å motta det samme beløpet i støttet som det hele tiden har hatt. I kombinasjon med tegneskolens tegneundervisning ga Bergsliens malerskole en elementær kunstundervisning til mange unge norske talenter, som, ofte ved hjelp av reisestipendier, utdannet seg videre ved andre lands kunstakademier. Skolens renommé blant de akademiutdannede kunstnere var allikevel dårlig.

1881

Fra begynnelsen av 1880-årene ser vi at departementet i større grad enn tidligere fremlegger en samlet presentasjon ”Angaaende Bevilgning til Fremme af kunstneriske Formaal”, og formål som ikke har direkte med kunst å gjøre behandles under andre kapitler. Dette gir bedre oversikt over kunstfeltet, de ulike formål sees mer i sammenheng, og politikerne ser den enkelte bevilgningspost i forhold til de andre innenfor samme

Budsjettet behandles som om skolen ennå et år skal drives etter den gamle plan. Skolen søker om samme bevilgning som i 1880, slik at det engangstilskuddet på 3600 kroner blir en del av det permanente tilskuddet. For disse midlene vil skolen sette i gang en ny aftenskole for tegning og modellering av ornamenter, noe som etter departementets mening ikke foregriper noe med hensyn til skolens fremtid. Det foreslår derfor samme bevilgning som forrige år, altså 23 600 kroner (Sth. Prp. No. 1 A 1881:68). Men budsjettkomiteen vil avvente avgjørelsen om skolens fremtid, og holder på de “gamle” 20 000 kroner, noe Stortinget slutter seg til.

1882

Skolen ønsker en økning i bevilgningen med 3000 kroner til 23 000 for å dekke økninger i utgiftene til lys og brensel, og engangsutgifter ved overgang til gassbelysning og noe inventar. Departementet følger skolens forslag (Sth. Prp. No. 1, Hovedpost IV 1882:2). Skolens samlede utgifter er beregnet til 31 960 kroner. På inntektssiden står et bidrag fra Kristiania kommune på 6 960 kroner og skolepenger 2000 kroner. I tillegg dekker kommunen alle husleieutgifter, som er beregnet til 5 600 kroner. Budsjettkomiteen innstiller bare på en økning til 21 000 kroner, for å dekke økte brensels- og lysutgifter. Den vil avvente reorganiseringen (Indst. S. No. 93 1882:353). Stortinget følger budsjettkomiteens innstilling.

1883

Først dette år blir Tegneskolens omdannelse realitetsbehandlet i Stortinget. Det ender med at skolen mister alle sin utdanningsoppgaver rettet mot tekniske fag, etterhvert også arkitektutdanningen. Til gjengjeld skal den få utvide sin virksomhet rettet mot videregående utdanning av malere, billedhuggere og kunsthåndverkere

Departementet gjør grundig rede for sakens gang i Sth. Prp. No. 1 Hovedpost IV, Kap. 4. Det fremgår bl.a. at også Kristiania kommune har vært direkte involvert både i spørsmålet om ”Det tekniske Undervisningsvæsen” og om Tegneskolen, fordi den er forutsatt som bidragsyter til begge skolene. Også kommunen har avventet den tekniske kommisjonens utredning, før den har ønsket å ta stilling til sitt relativt store engasjement i den statlige Tegneskolen.

Tegneskolens bestyrelse har allerede i 1881 gitt opp tanken på den utvidede Kunst- og Tegneskole. Selv arkitektutdanningen har den gitt avkall på, og ”tror under de nuværende Forholde ikke at burde fastholde Kommisjonens Forslag om Arkitektklassens Tilknytning til Skolen” (:2). Den holder imidlertid på en deling av skolen i to: en forberedelseskole og en fagskole. Etter dette forslaget får den følgende klasser:

Forberedelseskolen

fem klasser med aftenundervisning i 6 måneder:

- 1) 1ste Elementærklassen med to parallelklasser
- 2) 2den Elementærklassen med to parallelklasser
- 3) Konstruksjonsklassen med to parallelklasser
- 4) Ornametklassen (ny)
- 5) Figurklassen

Fagskolen

der de to siste klassene har aftenundervisning i 6 måneder, de øvrige har både dag- og aftenundervisning i 8 måneder:

- 6) Lanskabsmalerklassen
- 7) Figurmalerklassen
- 8) Billedhuggerklassen
- 9) Kunsthåndverksklassen
- 10) Dekorasjonsmalerklassen
- 11) Håndverksklassen
- 12) Bygningsklassen

Denne oversikten, sammen med det budsjettet skolens bestyrelse fremlegger for budsjettåret 1883/84, viser at skolen hadde ambisjoner om å fremstå som en høyskole for kunst og kunsthåndverk. Skolen sier i sitt budsjettforslag at ”Kunst- og Tegneskolen er nærmest at sammenligne med et Universitet eller Akademi, hvor Eleverne efter frit Valg følge Forelæserne” (:5). Innenfor et samlet driftsbudsjett på 68 355 kroner var det funnet plass til fem professorstillinger (for hver av de fem ”kunstklassene”, med fire timers daglig undervisning), 10 overlærere og 7 assisterende lærere, skolestipendier til dyktige elever, 1500 kroner i reiestipendier for direktør og lærere og 1000 kroner til ekskursjoner for lærere og elever. Bare direktøren og vaktmesteren ble betraktet som heltidsansatte, ”for de andres Vedkommende er nemlig Stillingen ved Skolen nærmest at betragte som en Bistilling”. Derfor er det bare de to som forutsettes å betale innskudd til pensjonskassen. I tillegg til den vanlige undervisningen er det også forelesninger – for forberedelsesskolen i geometri, form og stillære, og projeksjon og perspektiv. I fagskolen er det forelesninger i kunsthistorie både for billedkunst og kunsthåndverk, og i anatomi.

Kristiania kommune hadde meddelt departementet at den ville øke sin støtte til skolen. I tilfelle dens opprinnelige planer fra 1876 ble gjennomført ville kommunen gi en støtte på 20 000 kroner i året, i tilfelle den ble omdannet til en kunst- og tegneskole ville den støtte skolen med 10 000 kroner i året med tillegg av å holde lokale. Det siste løftet var betinget av at skolen igangsatte alle de håndverksrettede klasser i fagskolen – det vil si unntatt maler- og billedhuggerklassene. I motsatt fall ville kommunen redusere sitt bidrag forholdsvis.

På denne bakgrunn antok departementet at skolens planer kunne iverksettes, men uten de tre kunstklassene. Skolens bestyrelse reviderte sitt budsjett tilsvarende, ”idet Opprettelsen af de tre Kunstklasser ... opsættes til et senere Tidspunkt” (:7). Professoratene forsvant fra

budsjettet, og om skole- og reisestipendiene het det i budsjettforslaget ”foreløpig intet”. Dermed ble skolens omdannelse til en høyskolepreget kunst- og tegneskole redusert til en utvidelse av tegneskolen med tre klasser, nemlig ornamentklassen i i forberedelseskolen og kunsthåndverks- og dekorasjonsmalerklassen i fagskolen. Ornamentklassen ”danner et nødvendig Gjennomgangsled til den egentlige Fagundervisning i Fagskolens klasser” og kunsthåndverks- og dekorasjonsmalerklassene ”vil bidrag til Uddannelsen af *virkelige Kunsthaandværkere*, uden hvilke vort Haandværk aldrig vil naa nogen høiere Udvikling” mente direksjonen (:8).

Etter dette ville skolebudsjettets hovedtall se slik ut i kroner:

Samlede utgifter	54 350
Kommunens bidrag	20 000
Skolepenger	6 000
Statens ordinære bidrag	24 700
Innkjøp av materiell	1 600
Dekning av gasopplegg	2 000

Dermed ville staten med en merutgift på bare 3 520 kroner oppnå etablering av to fagskoleklasser

hvis betydning og Vigtighed for Udviklingen av Landets Kunstindustri neppe kan skattes for høit; thi denne kan ikke skyde Væxt og blomstre uden en intelligent og kundskabsrig Haandværkerstand, hvilken sidste atter er betinget af, at der i Landet findes Skoler, hvor den begavede og fremadstræbende Haandværkerlærling kan tilegne sig de nødvendige Kundskaber under dyktige Læreres Veiledning. (:10)

Departementet sluttet seg nesten helt til disse reviderte planer og budsjetter – som det riktignok hadde lagt den føring på at ”man finder” at tre kunstklassene må utstå inntil videre. Statens foreslåtte bidrag ble på 26 850 kroner.

Budsjettkomiteen behandlet under ett alle poster som gjaldt teknisk utdanning og tegneskoler (Indst. S. No. 105. 1883). Den utsatte forslaget om opprettelse av en teknisk høyskole i Kristiania. Denne sakens videre behandling vil ikke bli nærmere kommentert. Den utsatte også spørsmålet om ”Tegneskolens Omdannelse”, fordi den ønsket å se den i lys av den tekniske høyskolen. Komiteen innstilte derfor bare på en økning av bevilgningen for å dekke innleggelsen av gass og endel nytt skoleinventar. Stortinget sluttet seg til komiteen. Skolen fortsetter som tidligere.

1884

Skolen fremlegger et budsjettforslag i tråd med fjorårets, som forutsetter skolens omdannelse til en ”Kunst- og Haandværkskole”. Men i tillegg er det spesifisert at skolen skal ha ”Særskilte Dagkurser for Damer og for Damer og Herrer til Uddannelse af Lærere og Lærerinder”. Departementet peker på at det nå bare er ett mindre avhengighetsforhold mellom tegneskolen og forslaget om en teknisk høyskole. Det gjelder de bergstuderende ved universitetet som får undervisning i skolens maskinklasse, som forutsettes nedlagt ved omdannelsen. Det er departementets oppfatning at ”I ethvert Fald er det aldeles utilraadelig længere at udsætte med Ordningen af et for vort Haandværk saa vigtigt Anliggende som Tegneskolens Omdannelse af Hensyn til disse ganske saa faa Studerende” (Sth.prop. No. 1 Hovedpost IV, Kap. 4 1884:3).

Departementet slutter seg derfor til et budsjett som tillater skolens omdannelse, med den bemerkning av ”Skolens Plan vil blive at undergive Kgl. Approbation”.

Budsjettkomiteen sier seg enig i at den foreslåtte utvidelsen av tegneskolen ”maa ansees hensigtsmessig og vil være af Betydning for vort Haandværk og vor Industri” (Indst. S. No. 44. 1884:168). Kunsten nevnes ikke. Når det gjelder de tre kunstklassene, finner den ”for Tiden ikke Grund til at indgaa nærmere herpaa”. Den understreker at ”Storthinget vil derfor ligeoverfor nye Krav have frie Hænder ” når det gjelder dem, og kan senere ”stille de Betingelser, som det maatte finde paakrævet af Omstændighederne”. Den innstiller derfor ”overenstemmende med den kongelige Proposition”.